

18

INNOWACJE
PEDAGOGICZNE

21

REKRUTACJA
DO SZKÓŁ

26

ZDROWE ŻYWIENIE –
SCENARIUSZE ZAJĘĆ

Buletyn Informacyjny
Kuratorium Oświaty
w Warszawie

Nr 04 [26] 12 2015-1 2016
ISSN 1896-2521

Oświata Mazowiecka

16

Rynek pracy a kształcenie zawodowe –

wywiad z doc. dr. Leszkiem Zygnierem
Rektorem Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej
w Ciechanowie

Mama. Tata. Tablet...

5

Szkoła w walce z dopalaczami

7

Meritum
MAZOWIECKI KURATORIUM OŚWIATY

WWW.OSWIATAMAZOWIECKA.PL

Dopalacze. Gdzie szukać pomocy?

Chcesz dowiedzieć się więcej na temat możliwości leczenia? Wiesz wszystko o negatywnych skutkach tych niebezpiecznych substancji? Masz informacje o miejscach, w których handluje się zakazanymi środkami? Jesteś uzależniony? Ministerstwo Spraw Wewnętrznych przygotowało listę numerów telefonów pod którymi można szukać pomocy. Lista zostanie także przekazana do wszystkich resortów, urzędów wojewódzkich oraz powiatów.

800 060 800 – Bezpłatna, całodobowa infolinia Głównego Inspektora Sanitarnego

Pod tym numerem telefonu możemy uzyskać informacje na temat negatywnych skutków zażywania dopalaczy oraz o możliwościach leczenia. Infolinia jest także przeznaczona dla rodziców, którzy mają wątpliwości czy ich dzieci zażywają dopalacze. Na infolinię GIS można przekazywać także informacje, które mogą ułatwić służbom dotarcie do osób handlujących tymi nielegalnymi substancjami.

116 111 – Telefon Zaufania dla Dzieci i Młodzieży

Służy on młodzieży i dzieciom potrzebującym wsparcia, opieki i ochrony. Zapewnia dzwoniącym możliwość wyrażania trosk, rozmawiania o sprawach dla nich ważnych oraz kontaktu w trudnych sytuacjach. Telefon prowadzi Fundacja Dzieci Niczyje. Linia jest dostępna codziennie w godzinach 12:00-20:00, pomoc online dostępna na www.116111.pl/napisz. Tylko w 2014 roku specjaliści przeprowadzili 3205 rozmów dotyczących dopalaczy.

800 100 100 – Telefon dla rodziców i nauczycieli w sprawach bezpieczeństwa dzieci

To bezpłatna i anonimowa pomoc telefoniczna i online dla rodziców i nauczycieli, którzy potrzebują wsparcia i informacji w zakresie przeciwdziałania i pomocy dzieciom przeżywającym kłopoty i trudności wynikające z problemów i zachowań ryzykownych takich jak: agresja i przemoc w szkole, cyberprzemoc i zagrożenia związane z nowymi technologiami, wykorzystywanie seksualne, kontakt z substancjami psychoaktywnymi, uzależnienia, depresja, myśli samobójcze, zaburzenia odżywiania. Telefon prowadzi Fundacja Dzieci Niczyje. Linia dostępna od poniedziałku do piątku w godzinach 12:00 – 18:00, pomoc online dostępna pod adresem pomoc@800100100.pl. W 2014 roku 61 rozmów dotyczyło problemów z dopalaczami.

800 12 12 12 – Dziecięcy Telefon Zaufania Rzecznika Praw Dziecka

Osoby poszukujące pomocy oraz informacji na temat dopalaczy mogą korzystać także z telefonu zaufania Rzecznika Praw Dziecka. Numer przeznaczony jest zarówno dla dzieci, jak i dorosłych, którzy chcą zgłosić problemy dzieci. Telefon jest czynny od poniedziałku do piątku w godzinach od 8.15 do 20.00. Po godzinie 20.00 oraz w dni wolne od pracy, każdy może przedstawić problem i zostawić numer kontaktowy. Pracownik telefonu zaufania oddzwoni następnego dnia.

112 – Jednolity numer alarmowy obowiązujący na terenie całej Unii Europejskiej

Źródło: Komenda Stołeczna Policji

5 bezpieczny internet

Mama. Tata. Tablet...

7 profilaktyka

Szkola w walce z dopalaczami

9 specjalne potrzeby edukacyjne

W każdej szkole jest taki uczeń...

11 kształcenie zawodowe

Doradztwo zawodowe w Wyszkowie

13 Europejskie rozwiązania w zapewnianiu jakości – ESQA

15 publikacja

Przeczytałem „ciekawom ksionszke” czyli o „życiu na petardzie...”

16 primum docere

Rynek pracy a kształcenie zawodowe – wywiad z doc. dr. Leszkiem Zygnierem

18 dobre praktyki

Innowacje pedagogiczne w legionowskich placówkach oświatowych

21 prawo w szkole

Rekrutacja do szkół – nowe rozporządzenie

22 zdrowie

Lekcja stomatologii

24 edukacja ekologiczna

Mówimy NIE bezmyślnym zakupom – budujemy społeczeństwo recyklingu

26 wiem, co jem

Kształtowanie właściwych nawyków żywieniowych. Scenariusze zajęć

29 dobre praktyki

W oczekiwaniu na święta Bożego Narodzenia

„ZAPOMINAMY, ŻE CZŁOWIEK MA W SOBIE POTENCJAŁ DO ZMIAN...”

DOROTA SOKOŁOWSKA

MAZOWIECKI KURATOR OŚWIATY

Rozpoczął się kolejny rok, tym razem kalendarzowy. Dla osób związanych ze szkołą to już drugi początek w ciągu kilku miesięcy. O ile pierwsze rozpoczęcie w sposób charakterystyczny dla czasu po urlopie, niesło jakiś smutek za kończącymi się wakacjami, o tyle to obecne raczej daje nadzieję, że tym razem plany się zrealizują, marzenia spełnią, silnej woli wystarczy. I oby tak się stało. Do tego spełnienia potrzeba jednak realności zamierzeń. Co nie znaczy, że nie mają być śmiałe. Odwaga nawet w planowaniu jest niezwykle pożądana. Odwaga nie znaczy jednak iluzji realizacji tylko dlatego, że tak się postanowiło.

W rzeczywistości żyjemy w dwóch nurtach – dnia codziennego i planów dłuższych niż tydzień. Ci, którzy przystępują do jakiejś rywalizacji, doświadczają konkurencyjności, muszą poddać się wymogowi stworzenia wizji dłuższej, choć na co dzień wydaje się, że zdecydowanie ważniejsze są reakcje i relacje dnia każdego. Nie mniej jednak powiadają, że nigdzie nie dojdzie ten, który nie wie gdzie się wybiera.

Jak więc znaleźć złoty środek między planami a ich codzienną realizacją? Doświadczenie podpowiada by budować etapami, czasem nawet małymi krokami kreować przyszłość. Ugruntowywać to co się założyło, a potem osiągnęło i dopiero przechodzić do nowego celu. Nieustannie przy tym dbać o motywację, współpracę i relacje. To nie jest proste gdy świat pędzi i nie wiemy ile mamy czasu by zaistnieć.

Fajerwerki są piękne, potrafią zachwycić, strzela, błysną, rozprysną się kolorami na niebie i... Są piękne, ale cieszą przez chwilę, bo tyle trwa ich spełnienie się. A gwiazdy, zapewne mniej spektakularnie, błyszczą na niebie przez cały rok. Czasem ich nawet nie widać, ale wiadomo, że są. Szczególnie piękne są gdy wspólnie tworzą gwiazdozbiory. Pozwoliłam sobie na to porównanie, bo wciąż jesteśmy w bliskości świat i światła z nimi związanych. Czasem wydaje się, że więcej zyskują ci „jednorazowi”. Oni są wspaniali! Na chwilę. To jest błąd naszych czasów. Zapominamy, że człowiek ma w sobie potencjał do zmian, a nie z samego faktu „bycia” jest już doskonały.

W tej potencjalności naszej natury odnaleźć można cel szkoły – kształtowanie człowieka. Szkoła nie uczy dla uczenia. Nasze

działania są w kierunku celu. Nikt rozsądny nie powie chyba, że zysk dla zysku ma sens, albo pieniąż pomnażany dla pieniążka niesie jakąś wartość. Wszędzie na końcu sensowne jest stwarzanie lub pomnażanie dobra. Uczymy, by umieli tę wiedzę wykorzystać. Jak? Dla dobra. Czy to dzieciak niepełnosprawny czy bardzo zdolny z tym co mu przekazemy ma COŚ zrobić. CO? To też jest funkcja szkoły. Rzecz nie tylko w wiedzy, rzecz w jej wykorzystaniu, a raczej w sposobie jej wykorzystania.

Dlatego na progu nowego roku warto pomyśleć długofalowo. Nie tylko przez pryzmat mierników, średnich, egzaminów, dyplomów, osiągniętych umiejętności teraz w tym półroczu, ale przez soczewkę celu i sensu naszych działań długo po skończeniu szkoły. Takie planowanie ma nie tylko sens, ale nawet jest konieczne. Ono rozkłada się na etapy rocznych zamierzeń i codziennych wysiłków. Także na wymagania, bo tak postawiony cel jest bardzo wymagający. I ani trochę nie zwalnia nas z odpowiedzialności za siebie, innych, ani za zadanie, które ta naprawdę jest zobowiązaniem.

Dziękuję wszystkim za miniony czas i wierząc w wartość mądrego kształtowania, życząc Państwu, tego czego chciałabym dla siebie – radości z odnajdywania swojej roli, wiary w celowość działań, motywacji, szczególnie w chwilach trudnych, współpracy na co dzień, a nie tylko w obliczu spektakularnych wydarzeń i rocznic oraz przyjaźni i właściwych relacji. Jesteśmy dla innych, by dzięki nam powstawało coś dobrego. Obyście Państwo jak najczęściej tak myślących ludzi spotykali na swojej drodze w tym roku □

PS Niech się spełnią plany, oby wystarczyło determinacji i silnej woli, a jeśli trzeba wsparcia innych.

MKO Oświata Mazowiecka
Biuletyn Informacyjny Kuratorium Oświaty w Warszawie

Wydawca: Mazowieckie Samorządowe Centrum Doskonalenia Nauczycieli
Współwydawca: Ośrodek Edukacji Informatycznej i Zastosowań Komputerów
www.oswiatamazowiecka.pl
Redaktor naczelny: Dorothea Sokolowska
tel. 22 551 24 25
Redaktor prowadzący: Andrzej Kulmatycki
rzecznik@kuratorium.waw.pl
Sekretarz redakcji: Kornelia Szczepaniak
Korekta: Aleksandra Gnyś
Redakcja zastrzega sobie prawo do skracania i redagowania nadesłanych materiałów.
Skład: Justyna Domagała
Druk: Zakład Poligraficzny Tonobis Sp. z o.o.
Łaski, ul. Brzozowa 75, 05-080 Izabelin

FLESZ

„PRZYJACIEL DZIECKA” DLA MAZOWIECKIEGO KURATORA OŚWIATY

Towarzystwo Przyjaciół Dzieci nagrodziło Dorotę Sokółowską – Mazowieckiego Kuratora Oświaty tytułem „Przyjaciel Dziecka”. Uroczystość odbyła się w Teatrze Powszechnym im. Jana Kochanowskiego w Radomiu podczas tradycyjnego spotkania opłatkowego Radomskiego Stowarzyszenia Pokoleń. Stowarzyszenie od prawie 20 lat ponad podziałami skupia ludzi kultury, sztuki, nauki, ale także biznesu, polityki czy świata lekarskiego. Podczas tradycyjnego spotkania opłatkowego wręczano wyróżnienia za aktywność na różnych polach. Działania honorowano dyplomami, kryształowymi kulami, książkami. ●●

SPOTKANIE WIGILIJNE PRACOWNIKÓW OŚWIATY

17 grudnia odbyło się spotkanie wigilijne pracowników Kuratorium Oświaty w Warszawie i przedstawicieli środowisk oświatowych. Wśród zaproszonych gości byli m.in.: Wojewoda Mazowiecki Zdzisław Sipiera, Ks. Biskup Michał Janocha z Archidiecezji Warszawskiej oraz przedstawiciele samorządu terytorialnego m.st. Warszawy, kościołów i związków wyznaniowych oraz organizacji pozarządowych. W trakcie uroczystości harcerze z Chorągwi Mazowieckiej i Chorągwi Stołecznej ZHP przekazali na ręce Kurator Doroty Sokółowskiej Betlejskie Świątelnice Pokoju. Spotkanie uświetniły kolędy w wykonaniu chóru „Mały Wiwat” ze Szkoły Podstawowej nr 92 w Warszawie, a także pracowników Kuratorium Oświaty w Warszawie. ●●

NAGRODY MINISTRA EDUKACJI NARODOWEJ

31 nauczycieli z Mazowsza nagrodziła Szeftowa MEN Anna Zalewska. W spotkaniu – poza ministrem Anną Zalewską, wzięły też udział: Sekretarz Stanu w MEN – Teresa Wargocka, Podsekretarz Stanu w MEN – Marzenna Drab oraz Mazowiecka Kurator Oświaty Dorota Sokółowska. Szeftowa MEN przyznała nagrody Ministra Edukacji Narodowej 122 nauczycielom z całej Polski. Było to możliwe dzięki jej decyzji o zwiększeniu tegorocznej kwoty na ten cel. ●●

ZMIANA ZASAD FINANSOWANIA EDUKACJI DOMOWEJ

Od 2016 roku zmieniają się zasady finansowania uczniów objętych edukacją domową. Kwota subwencji na takiego ucznia w 2016 r. stanowić będzie w przybliżeniu 0,6 kwoty subwencji należanej na pozostałych uczniach. Zasadność tej zmiany wynika ze znacznie niższego kosztu kształcenia uczniów spełniających obowiązek szkolny poza szkołą. Szkoły ponoszą tylko niewielkie koszty związane z ich klasyfikacją oraz koszty związane z zapewnieniem ewentualnych dodatkowych zajęć.

Liczba dzieci objętych tzw. edukacją domową w bieżącym roku szkolnym przekroczyła 6 tys. Zdecydowana ich większość – ponad 5 tys. jest zarejestrowana w szkołach niepublicznych. Na mocy ustawy o systemie oświaty, obowiązkiem szkoły wobec dzieci uczących się domowo jest ich coroczna klasyfikacja oraz umożliwienie uczestnictwa w szeroko pojętych zajęciach dodatkowych, jeśli rodzice wyrażają taką wolę. ●●

ZAGROŻENIE ZAMACHAMI TERRORYSTYCZNYMI – WYJAZDY DZIECI I PRACOWNIKÓW OŚWIATY ZA GRANICĘ

W związku z możliwością wystąpienia zagrożeń zamachami terrorystycznymi Ministerstwo Edukacji Narodowej zwraca uwagę na zapewnienie odpowiednich warunków bezpieczeństwa dzieci i młodzieży podczas organizowanych wyjazdów za granicę w formie wycieczek lub wypoczynku. MEN zaleca, aby kierownicy wycieczek lub wypoczynku, jak również wychowawcy i opiekunowie dzieci i młodzieży wyjeżdżając za granicę, mieli ze sobą adresy polskich placówek dyplomatycznych i konsularnych wraz z telefonami kontaktowymi (dyżurnymi). Informacje te: adres, numer telefonu, numer faksu, adres poczty elektronicznej polskich placówek dyplomatycznych i konsularnych w poszczególnych krajach dostępne są na stronie internetowej Ministerstwa Spraw Zagranicznych. MEN zachęca także do korzystania z indywidualnej formy rejestracji swojego wyjazdu za granicę poprzez serwis „Odysseusz”. Serwis ten dostępny jest poprzez stronę internetową MSZ: <https://odysseusz.msz.gov.pl/>. Rejestracja każdej osoby wyjeżdżającej za granicę w powyższym systemie, w tym również dzieci i młodzieży, sprawi, że placówka dyplomatyczna lub konsularna wiedzicie będzie o pobycie tych osób na terenie danego państwa, co pozwoli służbom konsularnym na nawiązanie z nimi – w razie konieczności – szybkiego kontaktu, umożliwi także udzielenie w razie potrzeby skutecznej pomocy. Rejestracja i korzystanie z portalu są dobrowolne i bezpłatne. Dodatkowe informacje: na stronie internetowej MEN w zakładce „Wypoczynek” oraz na stronie internetowej MSZ w zakładkach: „Ostrzeżenia dla podróżnych”, „Polak za granicą” i „Bezpieczne wakacje”. ●●

Mama. Tata. Tablet...

ŁUKASZ WOJTASIK

FUNDACJA DZIECI NICZYJE

Nasze dzieci coraz więcej czasu spędzają przed ekranem, a w zasadzie ekranami. Obok tradycyjnych urządzeń takich jak telewizor czy komputer coraz większą popularnością cieszą się w ostatnim czasie urządzenia mobilne: smartfony i tablety. Jesteśmy dumni z tego, że nasze dzieci radzą sobie z nimi tak dobrze. Okazuje się jednak, że zbyt wczesne i intensywne korzystanie z urządzeń elektronicznych może mieć negatywny wpływ na rozwój dziecka.

Do myślenia dają wyniki reprezentatywnych badań brytyjskich, z których wynika, że coraz częściej pierwszym słowem wypowiedzianym przez dziecko nie jest „mama”, ani „tata”, a właśnie „tablet”. Deklaruje to jeden na ośmioro rodziców! Niepokojące są też coraz częstsze doniesienia naukowe i medialne, zwracające uwagę na szkodliwość urządzeń elektronicznych dla najmłodszych i powszechność wykorzystywania ich przez rodziców w roli niani.

40% rocznych i dwuletnich dzieci korzysta z tabletów lub smartfonów

W lipcu 2015 roku Fundacja Dzieci Niczyje (FDN), wspólnie z agencją badawczą Millward Brown, zapytała rodziców o ich doświadczenia związane z udostępnianiem małym dzieciom internetu i urządzeń elektronicznych. Okazało się, że ponad 40% rocznych i dwuletnich dzieci korzysta z tabletów lub smartfonów, a niemal co trzecie dziecko w tym wieku robi to codziennie lub prawie codziennie. Ponadto 13% dzieci w tym wieku posiada własny tablet lub smartfon. 60% rodziców zapytanych o powód udostępniania dziecku tabletu lub smartfonu, deklaruje, że robi to, żeby zapewnić dziecku rozrywkę i zająć się swoimi sprawami, co czwarty po to, by dziecko zjadło posiłek, 18% – by zasnąć.²

Tymczasem naukowcy zwracają uwagę, że w pierwszych latach życia mózg człowieka rozwija się najintensywniej i do tego rozwoju potrzebuje doświadczenia świata wszystkimi zmysłami – zobaczyć, poczuć, usłyszeć, dotknąć. Ograniczenie pola działania dzie-

cka i rodzaju bodźców może mieć negatywny wpływ na rozwój struktur neuronowych jego mózgu. Mózg dziecka potrzebuje również intensywnych doświadczeń z innymi osoba-

mi. Ani telewizja, ani komputery nie zastąpią kontaktów z opiekunami czy innymi dziećmi, wspólnej zabawy, wspólnego czytania książek i innych doświadczeń, dzięki którym

1 <http://www.dailymail.co.uk/sciencetech/article-2712213/Forget-mama-10-babies-say-TABLET-word-Study-reveals-extent-gadget-use-family.html>

2 Badanie Millward Brown Poland dla FDN „Korzystanie przez małe dzieci z urządzeń mobilnych w Polsce, czerwiec – lipiec 2015”

→ bezpieczny internet

dzieci uczą się otaczającego je świata. Przy czym samo bycie z dzieckiem nie wystarczy. Należy wchodzić z nim w interakcję, poświęcając mu jak najwięcej uwagi.

Badania i analizy coraz częściej wykazują też, że intensywne korzystanie z mediów elektronicznych w pierwszych latach życia negatywnie wpływa na jakość snu, pamięć, umiejętność koncentracji, czytania ze zrozumieniem, a także czytelne pisanie.³

Wielu rodziców zada sobie więc pytanie czy w życiu najmłodszych dzieci jest miejsce na internet i urządzenia mobilne?

W latach 2014-2015 FDN szukała na nie odpowiedzi we współpracy z partnerami akademickimi i technologicznymi w ramach projektu Best App. Przegląd aplikacji dziecięcych i analiza dostępnych badań wykazały, że obok zasadnie podnoszonych zagrożeń związanych z nierozważnym udostępnianiem dzieciom urządzeń elektronicznych i zasobów sieciowych, odpowiednio skonstruowane i wykorzystywane aplikacje mobilne mają potencjał pozytywnego wpływu na rozwój emocjonalny, poznawczy i społeczny dziecka. Mogą m.in.:

- zachęcać dzieci do budowania i podtrzymywania interakcji rówieśniczych oraz interakcji z osobami dorosłymi (np. rodzicami i innymi członkami rodziny),
- prezentować dzieciom pozytywne wzorce i uczyć je ważnych wartości społecznych,
- dostarczać satysfakcji związanej z wygraną, poprawianiem wyników, docenieniem ich twórczości (m.in. dzięki możliwości archiwizowania i przesyłania prac plastycznych itp.),
- umożliwiać naukę przez obraz i dźwięk,
- uczyć bezpiecznego i odpowiedzialnego wykorzystania technologii,
- stymulować naukę pisania, rozwój mowy i kompetencji językowych dzieci,
- stymulować inteligencję wizualną dzieci,
- niwelować skutki nierówności społecznych i rozwojowych.⁴

Należy jednak pamiętać, że korzystanie z aplikacji może być dla dziecka pożyteczne tylko wtedy, kiedy rodzice zadbają o higienę korzystania z urządzeń mobilnych (m.in. czas, intensywność), aktywnie będą towarzyszyć dziecku podczas korzystania z nich i przede wszystkim zapewnią dziecku dostęp wyłącznie do bezpiecznych i wartościowych treści dostosowanych do jego wieku.

W efekcie projektu BestApp powstały wytyczne do oceny aplikacji pod względem ich użyteczności dla dzieci w wieku od 3 do 6 roku życia oraz katalog zbierający aplikacje od-

powiednie dla dzieci w tym wieku. Można się z nim zapoznać pobierając aplikację BestApp (dostępna dla systemu Android) lub odwiedzając serwis www.bestapp.fdn.pl.

Kontynuując temat wykorzystywania urządzeń mobilnych przez dzieci FDN wraz z partnerami opracowała kampanię edukacyjną „Mama, tata, tablet”, której celem jest zwrócenie uwagi na zagrożenia związane z nieodpowiednim udostępnianiem dzieciom w wieku 0-6 lat urządzeń dotykowych oraz promowanie pozytywnych i bezpiecznych dla nich treści mobilnych (www.mamatatablet.pl). W ramach akcji zalecana jest nieudostępnianie urządzeń ekranowych, w tym tabletek i smartfonów, dzieciom do drugiego roku życia.

W przypadku dzieci starszych autorzy kampanii zwracają uwagę rodziców na następujące zasady:

- Należy zapewnić dzieciom dostęp jedynie do bezpiecznych i pożytecznych treści, dostosowanych do ich wieku.
- Dzieci nie powinny korzystać z urządzeń mobilnych codziennie. Dobrym pomysłem

jest ustalenie dnia lub dni, np. weekendu, bez urządzeń ekranowych.

- Warto, żeby jednorazowo dzieci nie korzystały z urządzeń mobilnych dłużej niż 15-20 minut.
- Dzienny kontakt dzieci z wszelkimi urządzeniami ekranowymi nie powinien przekraczać od 30 min do 2 godzin (w zależności od wieku dziecka).
- Rodzice powinni towarzyszyć dzieciom w korzystaniu z urządzeń mobilnych, tłumaczyć im to, co widzą na ekranie, wykorzystywać wspólny czas do interakcji.
- Nie należy udostępniać urządzeń mobilnych dzieciom przed snem.
- Nie należy traktować korzystania z urządzeń mobilnych jako nagrody, a zakazu ich używania jako kary. Nie należy stosować urządzeń mobilnych do motywowania dziecka do jedzenia, treningu czystości itp.⁵

⁵ Głównie na podstawie zaleceń Amerykańskiej Akademii Pediatrycznej (AAP)

Materiały: Fundacja Dzieci Niezysłe

³ Między innymi według Amerykańskiej Akademii Pediatrycznej (AAP)

⁴ Na podstawie: J. Pżyalski, M. Klichowski, M. Przybyła, „Szansa i zagrożenia w obszarze wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych (TIK), ze szczególnym uwzględnieniem aplikacji mobilnych”.

→ profilaktyka

SZKOŁA W WALCE Z DOPALACZAMI

AGNIESZKA SICZEK

DORADCA METODYCZNY RADOMSKIEGO OŚRODKA DOSKONALENIA NAUCZYCIELI

Szkoła, po domu rodzinnym jest miejscem, gdzie dziecko, młody człowiek spędza najwięcej czasu. Trudna sytuacja wielu polskich rodzin doprowadza do tego, że niejednokrotnie szkoła staje się drugim domem ucznia.

Rosnąca w zaskakującym tempie liczba zagrożeń dla zdrowego funkcjonowania dzieci i młodzieży, w tym liczba dopalaczy i liczba zażywających tego rodzaju środki sprawia, że również szkoła stoi przed koniecznością

zweryfikowania dotychczasowych działań podejmowanych w ramach przeciwdziałania uzależnieniom.

Pracownicy szkoły doskonale zdają sobie sprawę ze swoich obowiązków w tym obszarze. Obligują ich do tego odpowiednie dokumenty (m. in. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2013r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w pub-

licznych przedszkolach, szkołach i placówkach, Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 sierpnia 2015r. w sprawie zakresu i form prowadzenia w szkołach i placówkach systemu oświaty działalności wychowawczej, edukacyjnej, informacyjnej i profilaktycznej w celu przeciwdziałania narkomanii wskazuje pewien obligatoryjny zakres aktywności szkoły w przeciwdziałaniu narkomanii).

fol. Archiwum MKO

Walka z narkomanią, a zwłaszcza kształtowanie właściwych postaw wobec zagrożeń jest bardzo trudnym zadaniem. Wiedzą o tym specjaliści pracujący w szkołach i placówkach oświatowych. Wszelkie działania w tym zakresie wymagają przede wszystkim czasu, który pozwoli przyjrzeć się problemom uczniów-dokonać właściwej diagnozy możliwości psychofizycznych ucznia, jego potrzeb, rozpoznania najbliższego środowiska co doprowadzi do zrozumienia problemu i w konsekwencji umożliwi podjęcie właściwej pomocy.

Podejmowane działania pomocowe w każdym indywidualnym przypadku będą miały inny wymiar. Za sukces możemy uznać zmianę postawy ucznia wobec środków uzależniających. Sukcesem może być fakt, że rodzic zainteresuje się problemami swojego dziecka czy decyzja ucznia o głośnym mówieniu o swoich problemach i potrzebach.

Takie podejście do problemu uzależnień pokazuje, że jest to proces, który wymaga od szkoły, od pracujących w niej specjalistów, psychologów, pedagogów zaplanowanych, skoordynowanych działań całego zespołu na wielu obszarach. Aktywność ta powinna przejawiać się w ciągłym poszerzaniu przez nauczycieli wiedzy z zakresu zaburzeń zdrowia psychicznego, ciągłym doskonaleniu umiejętności rozpoznawania objawów uzależnień i równocześnie edukowanie w tym zakresie rodziców, zwracanie szczególnej uwagi na umiejętności społeczne uczniów, ich rozwój emocjonalny. Ogromne znaczenie mają prawidłowe relacje pomiędzy uczniem i nauczycielem, nauczycielem i rodzicem czy pomiędzy uczniami, więzi ucznia ze szkołą, ze środowiskiem lokalnym. Pomoc szkoły w przeciwdziałaniu narkomanii nie będzie pełna bez rzetelnej informacji na temat podejmowanych działań wychowawczych, profilaktycznych, informacji na temat specjalistycznej pomocy z zakresu uzależnień, konsekwencjach prawnych czy procedurach postępowania w sytuacji posiadania przez ucznia narkotyku czy sytuacji, kiedy jest podejrzenie zażycia przez niego środka uzależniającego. Szkoła jest miejscem, gdzie ogromny nacisk kładzie się na działania profilaktyczne zarówno z zakresu profilaktyki uniwersalnej, selektywnej czy wskazującej. Szkoła powinna również wyjść z propozycją alternatywnej do środków uzależniających oferty zajęć pozalekcyjnych, które przede wszystkim stworzą okazję do zaspokojenia potrzeb ucznia. Powinny również umożliwić rozwój zainteresowań młodego człowieka, ale także pozwolić rozwijać jego umiejętności społeczne. Uczeń, za sprawą wyżej wymienionych oddziaływań, powinien poczuć się ważny, potrzebny i rozumiany. Tylko wtedy zdecyduje się zwrócić do szkoły z prośbą o pomoc.

fol. Archiwum MKO

Rzeczywistość szkolna, poza działaniami mającymi na celu walkę z uzależnieniami, to przede wszystkim działania edukacyjne, realizacja programów nauczania, to przygotowanie do sprawdzianów, egzaminów i szeregu innych problemów, które często sprawiają, że brakuje czasu na indywidualny kontakt z uczniem. Dobrze jest kiedy pracownicy szkoły mają świadomość tych ograniczeń, gdy zdają sobie sprawę, że nie zawsze są w stanie sami zająć się problemem ucznia, gdy nie boją się prosić o pomoc specjalistów szkolnych. Ograniczenia nauczycieli z pewnością rozumieją psycholog, pedagog szkol-

ny, ale to oni czuwając nad klimatem szkoły, prawidłowymi relacjami społeczności szkolnej, zaspokajaniem potrzeb dzieci, młodzieży za wszelką cenę będą włączać pracowników szkolnych do procesu pomagania uczniowi. Cenna jest każda informacja dotycząca problemu ucznia, która może świadczyć właśnie o zagrożeniu uzależnieniem. Psycholog, pedagog chcą tym samym pokazać, że z jednej strony każdy jest ważny w procesie pomagania i zarazem każdy jest za jakość tego procesu odpowiedzialny. Oni natomiast poza podejmowanymi działaniami pomocowymi zawsze służą wsparciem każdemu pracownikowi. □

W każdej szkole jest taki uczeń...

DOROTA JASIŃSKA

NAUCZYCIEL KONSULTANT W MAZOWIECKIM SAMORZĄDOWYM CENTRUM DOSKONALENIA NAUCZYCIELI WYDZIAŁ W WARSZAWIE

W Biuletynie Informacji Publicznej KO Nr 01[23]04 2015 „Oświata Mazowiecka” zamieściłam artykuł na temat specyficznych trudności w funkcjonowaniu w szkole dzieci z Zespołem Tourette’a (ZT).

Kontynuując to zagadnienie w tym numerze chciałabym podzielić się swoją wiedzą i doświadczeniem na temat metod pracy z uczniem z ZT, z osobami, którym taki przypadek, wcześniej czy później może zdarzyć się w karierze zawodowej – nauczycielami, psychologami, pedagogami czy bibliotekarzami.

Nie istnieje żadna niezawodna strategia postępowania, która zadziała w każdym przypadku

Tak dla przypomnienia, w największym skrócie, Zespół Tourette’a jest wrodzonym przewlekłym zaburzeniem neurologicznym, które dotyka ok. 1% populacji i charakteryzuje się tikami ruchowymi i głosowymi. Objawy te mogą utrudniać dziecku naukę i pracę na lekcji, np. potrząsanie głową lub zamykanie powiek zakłóca lub wręcz uniemożliwia czytanie tekstu a niekontrolowane ruchy ręki mogą uniemożliwiać pisanie lub sprawić, że pismo będzie niestaranne i nieczytelne.

Ze względu na specyfikę przebiegu schorzenia i jego charakter – częste i nieprzewidywalne zmiany natężenia objawów (jedne tiki zanikają, a w ich miejsce pojawiają się nowe,) nie istnieje żadna niezawodna strategia postępowania, która zadziała w każdym przypadku. Poniżej kilka propozycji

i metod pracy z uczniem ZT oraz – co równie istotne – z innymi uczniami.

Jakie zatem strategie można zastosować w klasie?

- Prace pisemne (dla ucznia z ZT) – wskazane jest przeprowadzanie testów w osobnych pomieszczeniach np. u pokoju pedagoga lub psychologa szkolnego bez określania ścisłych ram czasowych. Komunikat „masz nieograniczony czas na napisanie testu” spowoduje u ucznia znaczne obniżenie stresu, który często nasila objawy choroby. W okresie nasilonych tików rąk – zastąpić odpowiedzią ustną.
- Przerwy w czasie zajęć lekcyjnych – pozwolić i zlecić wykonanie jakiegoś zadania poza klasą tak, aby uczeń mógł „wytikać się” w bezpiecznej przestrzeni bez narażenia na złośliwe uwagi czy wyśmiewanie ze strony rówieśników.
- Pozwalać na większą swobodę ruchów w czasie lekcji, ponieważ ponad połowa tych dzieci cierpi dodatkowo na ADHD i trudności związane z koncentracją uwagi.
- Bezpieczne miejsce – zapewnić uczniowi takie miejsce w szkole, do którego będzie mógł się udać w momentach nasilenia tików, może to być gabinet pedagoga lub psychologa szkolnego, pielęgniarki, jak również biblioteka szkolna.
- Uprzedzanie o zmianach – w razie zmiany w rozkładzie dnia czy zajęć, poinformować ucznia i wyjaśnić co innego niż zazwyczaj będzie miało miejsce.
- Wybór miejsca do siedzenia w klasie – najlepiej usadzić dziecko w tylnych ławkach w bocznych rzędach – nie będzie wówczas w centrum uwagi klasy. Jeśli dziecko siedzi blisko okna, sprawdzić czy widok za oknem nie powoduje rozproszenia uwagi i koncentracji.

- Ustalenie kodu, np. gestu lub innego sygnału, który będzie dla ucznia przypomnieniem, że powinien skoncentrować się na lekcji. Może to też być umowny sygnał, który dziecko może wykorzystać, prosząc nauczyciela o pomoc, nie wzbudzając zainteresowania wśród innych dzieci w klasie.
- Prace domowe – skrócić, jeśli dziecko i jego rodzice sygnalizują, że odrabianie lekcji w domu trwa godzinami. Można uczniowi zadać np. co drugie zadanie lub pozwolić odpowiedzieć na 5 spośród 10 zadanych pytań.
- Wystrój sali lekcyjnej – stonowana kolorystyka i ograniczona ilość pomocy dydaktycznych i dekoracji będą sprzyjały koncentracji uwagi na zajęciach.
- Zachęcanie do popełniania błędów, o ile na tych błędach dziecko się uczy. Komunikat: „Cieszę się, że zrobiłeś/aś ten błąd, bo wiem czego cię muszę nauczyć ...” nie spowoduje zażenowania czy wstydu.
- Dyskusja na lekcji - wskazane jest przekazywanie uczniowi, który ma zabrać głos np. pileczki lub innego przedmiotu. Pozwoli to dziecku z ZT czekać na swoją kolej i nie przerywać innym uczniom w trakcie dyskusji.
- Problemy z pisaniem - pozwolić wykorzystać np. dyktafon, zezwolić pisać na komputerze lub przygotować tekst, do którego uczeń wpisze tylko słowa kluczowe. Zdecydowanie należy unikać zlecenia przepisywania tekstu z tablicy.
- Głośne czytanie na forum klasy – jeśli wywołuje nadmierne napięcie lub poczucie wstydu i nasila objawy choroby, nie zmuszać ucznia do tego.
- Przybory szkolne – w miarę możliwości udostępnić dodatkowe, ponieważ uczeń z ZT często gubi swoje ołówki, długopi-

Edukacja prawna w szkołach z udziałem warszawskiej Policji

Zapraszamy nauczycieli do udziału już w III edycji warsztatów szkoleniowych, dotyczących edukacji prawnej. Tematyka zajęć dotyczy m.in. edukacji w zakresie uzależnień od substancji psychoaktywnych, walki z cyberprzestępczością oraz dyskryminacją w szkole. Informujemy, że na jednodniowe warsztaty obowiązuje wyłącznie rejestracja internetowa. O udziale w szkoleniu decyduje kolejność nadesłanych zgłoszeń. Szkolenia będą odbywać się w Mazowieckim Urzędzie Wojewódzkim w Warszawie (Plac Bankowy 3/5). Szczegóły na stronie internetowej Komendy Stołecznej Policji (zakładka Profilaktyka => Dla Nauczycieli).

Źródło: www.policja.waw.pl

Priorytetowe zadania do realizacji w 2016 r. – Program „Bezpieczna i przyjazna szkoła”

Mazowiecki Kurator Oświaty ustalił priorytetowe zadania do realizacji w 2016 r. w ramach Rządowego programu na lata 2014-2016 „Bezpieczna i przyjazna szkoła”. Cel główny programu to zwiększenie skuteczności działań wychowawczych i profilaktycznych na rzecz bezpieczeństwa i tworzenia przyjaznego środowiska w szkołach i placówkach. Wśród celów szczegółowych znalazły się:

- Kreowanie zdrowego, bezpiecznego i przyjaznego środowiska szkoły i placówki.
- Zapobieganie problemom i zachowaniom problemowym dzieci i młodzieży:
  - profilaktyka agresji i przemocy, w tym cyberprzemocy,
  - przeciwdziałanie używaniu substancji psychoaktywnych przez uczniów i wychowanków oraz profilaktyka uzależnienia od gier komputerowych, Internetu, hazardu,
  - kształtowanie umiejętności uczniów i wychowanków w zakresie prawidłowego funkcjonowania w środowisku cyfrowym, w szczególności w środowisku tzw. nowych mediów,
  - rozwiązywanie kryzysów rozwojowych i życiowych uczniów i wychowanków, m.in. związanych z wyjazdem rodziców za granicę w celach zarobkowych, a także przemocą w rodzinie.
- Promowanie zdrowego stylu życia wśród dzieci i młodzieży.

Więcej informacji na stronie Kuratorium: www.kuratorium.waw.pl.

Ponad 14 milionów odsłon

Jak podał Ośrodek Rozwoju Edukacji platforma epodreczniki.pl odnotowała 14 milionów wejść. W serwisie jest już dostępny komplet e-podreczników – interaktywnych, multimedialnych, wyposażonych w ćwiczenia. Na platformie znajdują się także zasoby dodatkowe: wirtualne wycieczki, multimedia, scenariusze lekcji, poradniki dla nauczycieli. W katalogu Zasobów Dodatkowych jest ich ponad 3 tysiące. Pozostałe zostały podpisane bezpośrednio do e-podreczników, żeby ułatwić prowadzenie lekcji. Do podręczników edukacji wczesnoszkolnej dołączono 700 kart pracy, gry dydaktyczne i słuchowiska. W e-podręcznikach do klas wyższych dostępne są aplikacje – ścieżki dydaktyczne „Baw się i ucz”, „Pomyśl i działaj”, zaś w edukacji gimnazjalnej – zeszyt „WOS – projekty, warsztaty, debaty”, który jest zbiorem propozycji wspólnej pracy dla uczniów, wyposażonym w materiały filmowe, ilustrujące najważniejsze zagadnienia i wydarzenia historii najnowszej.

fol. Archiwum MKO

sy itp. lub po prostu o nich zapomina. Warto też przypomnieć o ich spakowaniu po zakończonych zajęciach.

Pamiętajmy, że dla dziecka z ZT samo przebywanie w szkole przez wiele godzin jest dużym wyzwaniem. Możliwość kontroli tików jest ograniczona, wymaga sporego wysiłku, który rodzi napięcie, wiąże się lękiem i silnymi emocjami, co wtórnie nasila tiki po krótkim okresie kontroli nad nimi. Dlatego też dużą pomocą i ulgą dla ucznia będzie np. zezwolenie na wyjście z klasy na 2-3 minuty przed dzwonkiem.

Zespół Tourette’a jest wrodzonym przewlekłym zaburzeniem neurologicznym, które dotyka ok. 1% populacji

I jeszcze kilka słów na temat technik, które mogą pomóc dziecku z Zespołem Tourette’a w zakresie prac pisemnych.

Wskazane jest dzielenie zadanych prac długoterminowych na etapy. W tym celu zleca się uczniowi wykonanie pierwszej części w określonym terminie np. 5 dni, następnej w okresie kolejnych 5 dni itd. ... a nie całego zadania w terminie 4 tygodni.

Jeśli uczeń ma trudności w rozwiązywaniu zadań matematycznych – zapisać każde zadanie na osobnej kartce (lub połówce kartki). Dzięki temu uczeń skupia uwagę tyl-

ko na tym jednym konkretnym zadaniu i dopiero po jego wykonaniu zgłasza się po kolejne. Jeśli zadania wymagają mnożenia lub dzielenia używanie papieru z zaznaczonymi liniami pionowymi umożliwi uczniowi zapisanie działania w odpowiedniej kolumnie.

W pracach z tekstem na kilka linijek dobrać sposób jest zastosowanie szablonu z okienkami – uczeń będzie widział tylko ten fragment, nad którym pracuje. Pomocną może okazać się też linijka, która ułatwi wpisanie odpowiedzi we właściwym miejscu.

Należy pamiętać, że uczeń dotknięty chorobą tikową nie jest osobą upośledzoną, a często jak wskazują badania, wręcz o ponad przeciętną inteligencję. Najczęściej nie wymaga specjalnego traktowania, lecz modyfikacji ogólnie stosowanych metod i form zarówno dydaktycznych, jak i wychowawczych.

W kolejnym numerze o emocjach, napaściach gniewu i złości, które często towarzyszą dzieciom z Zespołem Tourette’a. □

Bibliografia

- Bryńska A., Wolańczyk T., Dziecko z zaburzeniami tikowymi w szkole i przedszkolu, ORE, Warszawa 2010.
- Robertson M., Cavana A., Zespół Tourette’a. Fakty, Wydawnictwo Czarno na białym, Warszawa 2013.
- Robertson M., Baron-Cohen S., Zespół Tourette’a, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001.
- Kutcher M. L., Attwood T., Wolff R. R., Dzieci z zaburzeniami łączonymi, Wydawnictwo K. E. LIBER, Warszawa 2007.

Doradztwo zawodowe w Wyszkowie

GRAŻYNA KALINOWSKA

DYREKTOR CENTRUM EDUKACJI ZAWODOWEJ I USTAWICZNEJ „KOPERNIK” W WYSZKOWIE; ZESPÓŁ DORADCÓW ZAWODOWYCH

Centrum Edukacji Zawodowej i Ustawicznej „Kopernik” przedstawiło nową ofertę wszechstronnego wsparcia dla młodzieży w zakresie pomocy doradcy zawodowego i pośrednika pracy, podnoszenia kwalifikacji zawodowych, kursów, szkoleń. Utworzone w CEZiU „Kopernik” Powiatowe Centrum Doradztwa Zawodowego ma realizować kompleksową działalność dotyczącą rynku pracy i edukacji adresowaną do młodych ludzi z powiatu wyszkowskiego.

9 grudnia 2015r. odbyła się konferencja inauguracyjna Powiatowego Centrum Doradztwa Zawodowego w Wyszkowie pod hasłem „Doradztwo zawodowe-przyszłość bliższa i dalsza”.

W konferencji wzięli udział: wicestarosta Powiatu Wyszkowskiego Adam Mróz, ekspert Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Warszawie Honorata Pisarska, zastępca dyrektora Powiatowego Urzędu Pracy w Wyszkowie Elżbieta Smolińska, zastępca komendanta Ochotniczego Hufca Pracy w Warszawie Paweł Terlecki, dyrektor Centrum Edukacji i Pracy Młodzieży w Ostrołęce Dariusz Małkowski, dyrektor Ośrodka Pomocy Społecznej w Wyszkowie Agnieszka Mróz, pracownik socjalny OPS Sławomir Kowalski, wiceprezes ds. personalnych w Quad Graphics w Wyszkowie Tomasz Kędzior, lider HR Quad Graphics w Wyszkowie Renata Pietrzykowska, coach kariery i rozwoju osobistego Ewa Trzcńska, przedstawiciel Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej w Wyszkowie, dyrektorzy wyszkowskich szkół, doradcy zawodowi, pedagogzy, przedstawiciel rodziców.

Podczas 3-godzinnej uroczystości wysłuchano wielu prelekcji na temat doradztwa edukacyjno-zawodowego oraz potrzeb wspólnego rynku pracy. Ostatnim punktem inauguracji była aktywna dyskusja dotycząca oczekiwań i propozycji współpracy środowiska lokalnego z nowo powstałym Centrum. Głos w dyskusji zabrała przedstawicielka

z grona rodziców, pracodawcy oraz dyrektorzy szkół z różnych poziomów kształcenia. Dyskutowano na tematy ważne – o tym, jak zwiększyć atrakcyjność i efektywność działań doradczych dla dzieci i młodzieży.

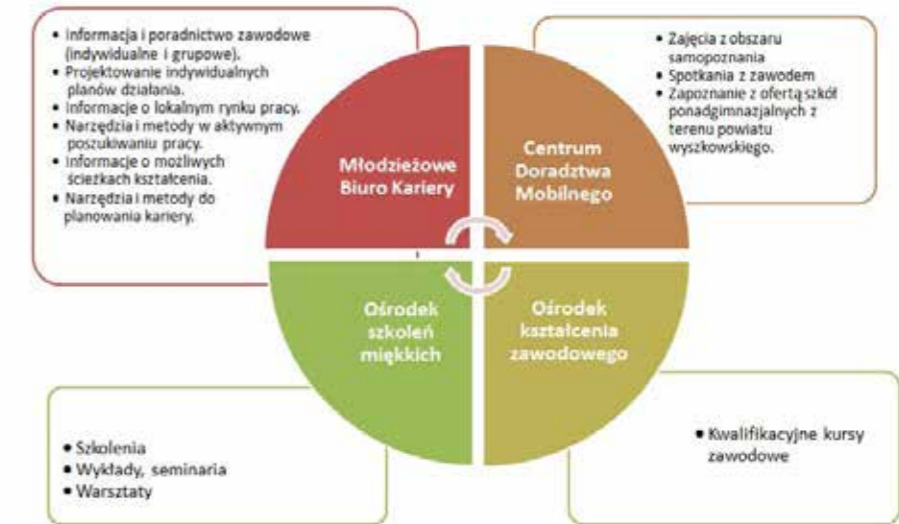
Poradnictwo edukacyjno-zawodowe to coś więcej niż jednorazowa pomoc w wyborze zawodu. To proces, który powinien trwać przez wszystkie etapy nauki, zaczynając od wczesnego dzieciństwa i zwiększając swą intensywność w gimnazjum i szkole ponadgimnazjalnej. Zadaniem wychowawców, a później także doradców zawodowych jest towarzyszenie młodym ludziom w ich samopoznaniu, poszukiwaniu oraz dokonywanych wyborach. Doradztwo edukacyjno-zawodowe ma zapewniać młodych ludzi, że nie pozostają sami w trudnych decyzjach dotyczących planowania drogi zawodowej.

Główne cele Powiatowego Centrum Doradztwa Zawodowego to:

- Wzbogacanie oferty i efektywności poradnictwa edukacyjno-zawodowego w szkołach:
  - zapoznanie z możliwościami edukacyjnymi,
  - zapoznanie z lokalnym rynkiem pracy,
  - ułatwienie sprawnego przejścia z etapu nauki do etapu zatrudnienia.
- Przygotowywanie młodych ludzi do sprawnego funkcjonowania w środowisku lokalnym (pokazanie zależności międzysektorowych – funkcji i kompetencji poszczególnych sektorów).
- Organizowanie i promowanie na szczeblu powiatowym wydarzeń o zasięgu ogólnopolskim i światowym, m.in. Ogólnopolski Tydzień Kariery i Światowy Tydzień Przedsiębiorczości.

Schemat organizacyjny PCDZ

Uczestnicy Inauguracji Powiatowego Centrum Doradztwa Zawodowego w Wyszkowie

W schemacie organizacyjnym Centrum można wyróżnić następujące jednostki:

1. Młodzieżowe Biuro Kariery – punkt informacyjno-doradczy z ofertą w zakresie tworzenia indywidualnych planów rozwoju, pozyskiwania informacji o lokalnym rynku pracy, możliwościach edukacyjnych, narzędziach i metodach wykorzystywanych w aktywnym poszukiwaniu pracy;
2. Centrum Doradztwa Mobilnego – docierające z ofertą Centrum na zaproszenie do szkół powiatowych, w szczególności tych, które nie mają szkolnych doradców zawodowych;
3. Ośrodek Szkoleń Miękkich – ośrodek aktywnych warsztatów kształtujących kompetencje interdyscyplinarne, na brak których współcześnie skarżą się pracodawcy (m.in. komunikacja interdyscyplinarna, zarządzanie sobą w czasie, prezentacja, autoprezentacja, efektywność zadaniowa, stawianie celów);
4. Ośrodek Kształcenia Zawodowego – miejsce organizacji i realizacji kursów

oraz szkoleń zawodowych, odpowiadających na rzeczywiste potrzeby młodych ludzi i rynku pracy.

Oferta Centrum jest skierowana zarówno do szkół, które posiadają swoich doradców zawodowych, jak i tych, gdzie zadania z zakresu edukacji zawodowej pełnią nauczyciele, wychowawcy czy też pedagog szkolny. Działania Centrum będą zmierzać w kierunku współpracy szkolnych doradców zawodowych oraz docierać tam, gdzie ich nie ma – stąd pomysł na Centrum Doradztwa Mobilnego.

W Centrum Edukacji Zawodowej i Ustawicznej „Kopernik” w Wyszkowie pracuje 6-osobowy zespół doradców zawodowych, którzy na co dzień, w większości jako nauczyciele przedmiotów zawodowych, przenoszą na swoje zajęcia treści z zakresu doradztwa zawodowego, pokazując w ten sposób konieczność łączenia nauki szkolnej z planowaniem własnej kariery. Ponadto biuro Centrum wyposażone jest w publikacje, poradniki, filmy, inne materiały do pracy z uczniami, a pracownie szkolne w nowo-

czesny sprzęt multimedialny, umożliwiający pełnowartościowe wykorzystanie zgromadzonych zasobów. Na terenie szkoły działa firma symulacyjna, a uczniowie przechodząc przez wszystkie jej działy mają pełen obraz funkcjonowania przedsiębiorstwa. Biorą udział w procesie produkcji – od działań promocyjnych, poprzez prowadzenie księgowości, pozyskiwanie klientów, aż po sprzedaż.

Powiatowe Centrum Doradztwa Zawodowego to przede wszystkim miejsce wymiany dobrych praktyk. Swoje cele planuje realizować poprzez współpracę szkół z środowiskiem lokalnym, konsultacje z rodzicami, a także cykliczne spotkania szkolnych doradców zawodowych, pozwalające na bieżące dzielenie się spostrzeżeniami i planowanie wspólnych działań. Gromadząc doświadczenia w jednym ośrodku, łatwiej będzie nam podejmować pewne decyzje – podkreślił wicestarosta powiatu wyszkowskiego Adam Mróz.

Zapraszamy do współpracy. □

fol. Archiwum GDZ w Wyszkowie

Europejskie rozwiązania w zapewnianiu jakości – ESQA

ANNA JANKOWSKA

CZŁONEK ZESPOŁU REALIZUJĄCEGO PROJEKT „EUROPEJSKIE ROZWIĄZANIA W ZAPEWNIANIU JAKOŚCI – ESQA”

Od kilku lat temat jakości w kształceniu, w tym kształceniu zawodowym, nie traci na aktualności. Wręcz przeciwnie – zainteresowanie kadry zarządzającej i pedagogicz-

nej placówek oświatowych zagadnieniem zapewniania jakości jest coraz większe. Wysoka jakość kształcenia i szkolenia zawodowego gwarantuje dobre przygotowanie uczniów

do funkcjonowania na szybko zmieniającym się rynku pracy, nie tylko krajowym. Coraz większa waga przykładana jest do tego, by absolwenci szkół zawodowych byli dopas-

fol. Archiwum MKO

wani kwalifikacjami i kompetencjami do europejskiego rynku pracy. Dodatkowo, w sytuacji niżu demograficznego, wysoka jakość kształcenia jest głównym atutem przyciągającym do szkoły potencjalnych kandydatów.

W związku z tym, że Fundacja Fundusz Współpracy od wielu lat zaangażowana jest w badanie problematyki jakości w kształceniu zawodowym na poziomie europejskim, m.in. dzięki pracy w sieci ReferNet, postanowiła zająć się tym zagadnieniem w ramach nowego programu Erasmus+. Wraz z partnerami z Estonii, Słowenii i Wielkiej Brytanii stworzyła projekt „Europejskie rozwiązania w zapewnianiu jakości” („European solutions in quality assurance”), który umożliwia wymianę doświadczeń i informacji dotyczących zapewniania jakości w kształceniu i szkoleniu zawodowym w krajach partnerskich. Najważniejszym rezultatem projektu jest opracowanie katalogu dobrych praktyk, który będzie wspomagał szkoły i organy je nadzorujące w realizacji zadań w zakresie zapewniania jakości.

Pierwszym z zadań projektu było stworzenie 4 krajowych raportów na temat zapewniania jakości w kształceniu i szkoleniu zawodowym, które zawierają ocenę funkcjonowania systemów zapewniania jakości, iden-

tyfikują potrzeby krajowe w tym zakresie, opisują trwające i planowane inicjatywy, a także zawierają bibliografię, wykaz przepisów prawa oraz przykłady dobrych praktyk realizowanych w konkretnych szkołach. Powstał również raport, który porównuje systemy i mechanizmy istniejące w każdym z krajów i wskazuje podobieństwa, różnice oraz obszary, w których dany partner może być przykładem dla pozostałych.

Rezultatem projektu jest opracowanie katalogu dobrych praktyk

Kolejnym elementem projektu były wizyty studyjne w krajach partnerskich. W ich trakcie każdy z krajów miał okazję przedstawić delegacjom partnerów swój system edukacji oraz zewnętrzne procedury zapewniania i monitorowania jakości w szkołach. Podczas wizyty w Polsce służyły temu spotkania w MKO, MEN oraz KOWEŻiU. Najważniejszym jednak i najciekawszym elementem wszystkich wizyt były odwiedziny w szkołach zawodowych, które prezentowały gościom własne, sprawdzone wewnętrzne pro-

cedury zapewniania jakości. W Warszawie delegacje odwiedziły Zespół Szkół Licealnych i Technicznych nr 1, Zespół Szkół Foto-technicznych oraz Zespół Szkół Spożywczo-Gastronomicznych.

Przykłady ze szkół, które zaprezentowały się podczas wizyt studyjnych, stały się zaczątkiem wspomnianego już elektronicznego Katalogu Dobrych Praktyk. W Katalogu zamieszczane są praktyki zapewniania jakości w 10 kategoriach: planowanie i ocena programu nauczania, zaspokajanie indywidualnych potrzeb uczniów, praktyczna nauka z wodu, rozwój szkoły, metody nauczania i uczenia się, współpraca z otoczeniem szkoły, w tym z pracodawcami, poradnictwo i doradztwo zawodowe, rozwój pracowników, wyposażenie szkoły oraz zarządzanie. Zostaną do niego włączone również praktyki wyróżnione w konkursie „Szkoła zawodowa najwyższej jakości”.

Organizatorem tego konkursu jest Fundacja Fundusz Współpracy wraz z Kuratorium Oświata w Warszawie. Konkurs został ogłoszony w grudniu 2015 roku. Mogą w nim uczestniczyć wszystkie szkoły ponadgimnazjalne kształcące w zawodach, mające siedzibę na terenie Polski. Celem konkursu jest wyłonienie najlepszych praktyk związanych z zapewnianiem jakości w szkoleniu i kształceniu zawodowym w kategoriach, które są wyszczególnione w Katalogu. Wyróżnieni otrzymają certyfikaty „Szkoła zawodowa najwyższej jakości” oraz nagrody, a zgłoszone przez nich praktyki zostaną umieszczone w Katalogu Dobrych Praktyk. Ogłoszenie konkursowe wraz z regulaminem oraz informacjami na temat sposobu zgłaszania praktyk znajduje się stronie internetowej projektu oraz na stronie MKO.

Wszystkie osiągnięcia projektu ESQA, w tym wyróżnione w konkursie dobre praktyki, będą upowszechniane podczas krajowych seminariów skierowanych do wszystkich zaangażowanych w kształcenie i szkolenie zawodowe. Będą one okazją do otwartej dyskusji na temat rezultatów projektu, ich wykorzystania oraz do ich merytorycznej oceny. Zebrane w trakcie realizacji projektu przykłady dobrych rozwiązań oraz propozycje metod i narzędzi wspomagających podnoszenie i zapewnianie jakości przyczynią się do wzbogacenia katalogu działań w tym obszarze podejmowanych przez szkoły, personel pedagogiczny i organy nadzorujące.

Katalog Dobrych Praktyk, Raporty Krajowe i Raport Porównawczy, ogłoszenie na temat konkursu „Szkoła zawodowa najwyższej jakości” wraz regulaminem, a także relacje z wizyt studyjnych i innych wydarzeń związanych z projektem znajdują się na stronie internetowej www.esqa.pl. □

Przeczytałem „ciekawom ksionszke” czyli o „życiu na petardzie...”

MICHAŁ DEJA

DYREKTOR VII LICEUM OGÓLNOKSZTAŁCĄCEGO IM. K.K. BACZYŃSKIEGO W RADOMIU

Kiedy usiłowałem odnaleźć w moim telefonie aplikację mibilet (od czasu do czasu jeżdżę autobusem, aby nie stracić kontaktu z rzeczywistością), przed moimi oczyma mignęła mi dziewczyna (nie z perłą, ani z tatuażem), ale z książką. O Janie Kaczkowskim. Ze zdumieniem odkryłem, że bohater i współautor jest księdzem. Zerka-jąc ukradkiem wyczytałem: „*roztropność i nieskazitelność sprawiają, że musimy pracować nad mięśniami sumienia. Sumienie musi się zmagać nie raz ze sportem ciężarem. Wciąż pojawiają się pokusy*”. Autobusowy obrazek sprawił, że tego samego dnia kupiłem książkę księdza Jana Kaczkowskiego i Piotra Żyłki. Z zielonkawej okładki spogląda na mnie pogodny uśmiechnięty ksiądz Jan, który opowiada o „Życiu na pełnej petardzie czyli o wierze, polędwicy i miłości”. Publikacja Wydawnictwa WAM z 2015 roku jest godną lekturą nie tylko z uwagi na osobę bohatera – autora. Ale po kolei. „*Sam nazywa się onkocelbrytą, czyli człowiekiem znanym z tego, że jest chory na raka*”. Minęło już ponad trzy lata, kiedy zakomunikowano mu, że z glejakiem będzie żył najwyżej sześć miesięcy. Ale opowieść nie traktuje o heroicznym zmaganiu się z chorobą. Bohater mówi o swoim życiu i o tym wszystkim, co najważniejsze. Co w tym niezwykle? A chociażby to, że likwidując kolejne sfery tabu, zabijając wartość poczucia wstydu rzadko w dyskursie publicznym mówi się o wartości pokory, posłuszeństwa, zaufaniu, które stanowią fundament relacji międzyludzkich. Książka Jan przypominając swoje dzieciństwo, opowiada o bezwarunkowej miłości rodziców. Miłości, która nie była pozbawiona wymagań. Zwraca uwagę, że stawianie ich w procesie wychowywania jest konieczne. Tak jak budowanie wspólnoty. Pisze bowiem „*wiedzieliśmy, rodzeństwo i ja, że w momencie kryzysu rodzice zawsze staną przy nas. Że przypominamy stado surykatek, które razem żyją i się wzajemnie strzegą*”. Ale nie ide-

alizuje swojej rodziny. Mówi o utracie wiary ojca, o awanturach wywołanych chęcią uczestniczenia w rocznicy komunii świętej, mistycznym doświadczeniu bliskości Boga, a także o potrzebie afirmacji ludzi i świata. Zmusza czytelnika do refleksji, kiedy szkicuje obraz relacji domowych, szkolnych czyli tego, co współcześnie określamy interpersonalnych. Każdy kto pracuje w szkole, wychowuje dzieci, buduje swoją rodzinę może przeżyć się w lustrze Kaczkowskiego. Ież trafnych obserwacji, obrazków rodzajowych i celnych spostrzeżeń jak choćby to, że „*nigdy nie wolno nikogo poniżać, nikim pogardzać, bez względu na wszystko*”. Oczywiście oczywistości... zachnie się ktoś. To prawda, ale czytać warto. W sprawie prowadzonej opowieści o dojrzewaniu odbiorcę urzeka szcerość i prostota przekazu. Bohater jest autentyczny, kiedy mówi o szkolnych przygodach w czasie wycieczek, nieudolnym sposobie prowadzenia lekcji katechezy i dotknięciu Boga w takcie

spowiedzi w kościele oo. Jezuitów na toruńskim rynku. Nie pozuje, nie udaje i nie popada w tani ekshibicjonizm. Całkiem zwyczajnie mówi o powołaniu, celibacie i kościelnych schodach. Nie chwali się osiągnięciami, prowadzeniem hospicjum ani kontaktami z wielkimi tego świata. Jest także autoironiczny stwierdzając: „*nie przywiązywałem się nigdy do pieniędzy. Jestem siedliskiem grzechów głównych, ale myślę, że brak we mnie chciwości*”. W całym wywiadzie inspirowanym pytaniami Piotra Żyłki każdy z nas - wierzących i niewierzących – odnajdzie prawdy uniwersalne, takie jak choćby ta o konieczności analizowania swojego dnia krok po kroku, konieczności dziękowania za doznane dobro i prowadzenia rachunku sumienia. Ko dzisiaj o tym głośno mówi??? Jak utrzymuje ksiądz Jan „taki rachunek sumienia działa ozdrowieńczo, jest naszą gwarancją, że następnego dnia rano wstaniemy wyprostowani”. Lektura naprawdę warta uwagi. Prostuje... □

Młodzież kończy naukę w liceach i technicach, ale nie może znaleźć pracy...

Problem potraktowałbym szerzej – młodzież kończy nie tylko licea i technika, ale również studia, i to nawet na renomowanych uczelniach akademickich w kraju, nie może znaleźć pracy. Zjawisko obserwowane nie od dziś, i tak naprawdę – nie bójmy się tego podkreślać – wcale niezwiązane z liceami, technikami czy uczelniami akademickimi i zawodowymi. Misją uczelni i szkół jest bowiem przekazywanie wiedzy na odpowiednim poziomie, wyrabianie umiejętności (także radzenia sobie z warunkami bezrobocia) oraz wychowywanie do postaw prospołecznych, nie zaś tworzenie czy zapewnianie komuś miejsc pracy. Pomijam tu oczywiście pracowników szkół i uczelni, dla których instytucje te są miejscem pracy, ale nie o to chodzi w postawionym wyżej problemie. Brak miejsc pracy czy może dokładniej – pożądaných przez młodzież miejsc pracy, jest znacznie szerszym problemem i nie do końca związanym ze szkolnictwem. Dla szkół i uczelni problemem jest sytuacja coraz częściej podnoszona na spotkaniach z pracodawcami, że w wielu regionach kraju brak wykwalifikowanych pracowników. Brakuje przede wszystkim pracowników szczebla średniego, a zwłaszcza techników i rzemieślników z odpowiednimi kwalifikacjami do wykonywania konkretnych profesji. W niektórych zawodach, głównie technicznych, brakuje też absolwentów szkół wyższych z odpowiednim przygotowaniem praktycznym. Zalewa nas natomiast fala bezrobotnych politologów, socjologów, specjalistów administracji publicznej, pedagogów, a ostatnio nawet prawników i ekonomistów. I to jest właściwa płaszczyzna, o której powinno się mówić w odniesieniu do szkolnictwa zarówno ponadgimnazjalnego, ale przede wszystkim wyższego. Tu bowiem najbardziej widać owo rozbieżenie między rzeczywistymi potrzebami rynku pracy a aspiracjami młodzieży, czasami ich ro-

dziców, ale również niektórych uczelni „na siłę” broniących swojej „akademickości”. Nieco inaczej kwestia ta wygląda w odniesieniu do uczelni zawodowych, które zgodnie z ich misją są ukierunkowane na przygotowanie odpowiednio wykwalifikowanych pracowników w poszczególnych branżach zawodowych.

Na co należy zwrócić szczególną uwagę, aby szkolnictwo zawodowe dostosować do potrzeb pracodawców?

Najbardziej pożądaną są tu wspólne analizy i dyskusje z pracodawcami oraz z powiatowymi urzędami pracy o lokalnym rynku pracy. Dla uczelni zawodowych jest to dzisiaj najistotniejsze. Wiąże się z tym bowiem otwieranie nowych kierunków studiów, wyznaczanie standardów kształcenia, ale również likwidowanie tych kierunków, które nie cieszą się zainteresowaniem ze strony kandydatów na studia.

Kierunki techniczne na uczelniach cieszą się coraz większym zainteresowaniem, dlaczego?

Z pewnością decydują o tym zjawiska obserwowane na rynku pracy w Polsce i w innych krajach Unii Europejskiej. Dziś młodzi ludzie wybierając dany kierunek studiów myślą głównie o przyszłej pracy zawodowej. A skoro istnieje duże zapotrzebowanie na absolwentów kierunków technicznych, więc inżynierowie nie skarżą się na brak możliwości znalezienia pracy w swoim zawodzie. To duża motywacja dla młodzieży wybierającej się na studia. Gorzej wygląda sprawa wysokości ich wynagrodzenia już po zdobyciu dyplomu, co powoduje między innymi migrację do innych krajów o znacznie większych zarobkach niż w Polsce. Ale to zupełnie inny problem, dotyczący nie tylko inżynierów.

Jak Państwo dostosowujecie ofertę tak, aby kształcić poszukiwanych przez pracodawców fachowców?

Po pierwsze, śledzimy lokalny rynek pracy i spotykamy się z pracodawcami. Są oni między innymi członkami konwentu Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Ciechanowie. Po drugie, pracodawcy uczestniczą w radach programowych poszczególnych kierunków studiów, razem z pracownikami naukowymi i wspólnie ustalają standardy kształcenia. Po trzecie, to właśnie pracodawcy oraz kadra zawodowa związana z konkretnymi branżami prowadzi część zajęć praktycznych przewidzianych w programach kształcenia, a także angażuje się w studenckie praktyki, które trwają najkrócej 3 miesiące. Ten ostatni aspekt jest dla uczelni zawodowych wyjątkowo istotny i to on w dużej mierze odróżnia uczelnie zawodowe od uczelni akademickich. Śledząc rynek pracy trzeba niekiedy podejmować nietrawne decyzje, dotyczące między innymi likwidacji kierunków, które nie cieszą się zainteresowaniem w danym regionie, a co za tym idzie zwalnianie części kadry. Jednak uczelnie zawodowe, w tym także nasza uczelnia, jest przygotowana na takie działania. Natomiast pewna „elastyczność” w zakresie kierunków studiów jest na pewno większa na uczelniach zawodowych niż na uczelniach akademickich. I to jest jeden z ważniejszych dziś atutów, który wykorzystujemy przy kształceniu fachowców w różnych dziedzinach. Niemal na każdym kroku widzimy zapotrzebowanie na takich ludzi, fachowców – jak to się mówi – z prawdziwego zdarzenia. Dlatego po trzech latach mojego rektorowania jestem pełen optymizmu co do przyszłości mojej uczelni, ale także szerzej, całego wyższego szkolnictwa zawodowego w Polsce. Najważniejsza jest jednak dziś odbudowa szkolnictwa zawodowego szczebla średniego.

Rynek pracy a kształcenie zawodowe – wywiad z doc. dr. Leszkiem Zygnierem Rektorem Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Ciechanowie

Innowacje pedagogiczne w legionowskich placówkach oświatowych

TAMARA MYTKOWSKA, IWONA WYMAZAŁ

URZĄD MIASTA LEGIONOWO

Innowacje pedagogiczne to nic innego jak sposób na wprowadzanie do sztywnego programu nauczania rozwiązań, które pomogą uczniom rozwijać się w różnych kierunkach. Zmiany, jakie następują wokół nas, wymuszają na nauczycielach poszukiwanie nowych metod nauczania. Ci najbardziej kreatywni wprowadzają więc programy, które interesują dzieci i będą ucieczką od tradycyjnych lekcji. Najciekawsze, najbardziej war-

tościowe innowacje, które niosą ze sobą wiele korzyści dla rozwoju najmłodszych mieszkańców Legionowa, są finansowane przez Urząd Miasta Legionowo. Oto tylko niektóre z tych programów.

Matematyka po królewsku

Zespół Szkół Ogólnokształcących nr 2, dzięki wsparciu finansowemu fundacji

mBanku, stworzył nowoczesną platformę matematyczną www.krolewska2.edu.pl. Została ona zaprojektowana tak, by służyć zarówno nauczycielom, jak i uczniom – obydwie grupy otrzymują kompleksowe, ciekawe i wszechstronne narzędzie służące diagnozowaniu i podnoszeniu kompetencji matematycznych uczniów.

Matematyka po królewsku to bezpłatna platforma edukacyjna skierowana do ucz-

niów gimnazjum oraz nauczycieli matematyki w gimnazjum. Pomysł na platformę zrodził się z potrzeby stworzenia narzędzia przyjaznego dla uczniów i pomocnego dla nauczycieli, które pozwoli zwiększyć efektywność nauczania matematyki w gimnazjum i pomoże zarówno uczniom, jak i nauczycielom w przygotowaniach do egzaminu gimnazjalnego. Założeniem interaktywnej platformy jest jej powszechna dostępność dla nauczycieli i uczniów z całej Polski. Każdy nauczyciel będzie mógł skorzystać z zestawu testów matematycznych, przygotowanych przez specjalistów – doświadczonych nauczycieli matematyki ZSO nr 2 w Legionowie. Na platformie znajduje się 10 testów. Test diagnozujący 1 – to test ogólnodostępny, dostępny dla każdego zalogowanego użytkownika platformy, sprawdza on umiejętności z matematyki z zakresu szkoły podstawowej. Po rozwiązaniu testu uczeń ma dostęp do rozwiązane testu wraz z prawidłowymi odpowiedziami i odpowiedziami zaznaczonymi przez siebie oraz dostaje informację zwrotną jakie zagadnienia z matematyki powinien powtórzyć, jeżeli podał błędne odpowiedzi w teście.

Spotkania z teatrem

W Zespole Szkół Nr 1 na zajęciach języka polskiego, godzinie wychowawczej oraz zajęciach pozalekcyjnych realizowana jest innowacja humanistyczna. Przez 2 lata uczniowie klas piątych będą uczęszczać na koło teatralne. Jaki jest oczekiwany efekt działań? Wykształcenie w uczniach wrażliwości, aktywności, kreatywności i otwartości, a także rozwijanie wyobraźni. Ciekawe rozwiązania metodyczne jak: drama, inscenizacja, różnorodne formy pracy z tekstem literackim oraz dobór tekstów sprawią, że uczniowie nauczą się dokonywania wyborów opartych na własnych przemyśleniach i zdobytej wiedzy, a także przewidywania następstw podjętych decyzji.

Obserwować, badać i uczyć się, czyli doświadczenie ma znaczenie

W Zespole Szkolno – Przedszkolnym Nr 2 na młodzież czekają zajęcia z zakresu matematyki i chemii. Innowacja adresowana jest do uczniów klasy pierwszej gimnazjum, z kontynuacją w klasach następnych i realizowana w formie zajęć pozalekcyjnych. Podczas spotkań uczniowie poszerzą ogólną wiedzę teoretyczną z zakresu edukacji matematyczno – przyrodniczej. Uczniowie we współpracy z wyższymi uczelniami w Warszawie będą mieli okazję uczestniczyć w ciekawych zajęciach laboratoryjnych.

Angielski + matematyka = logika

W Zespole Szkół Nr 3 nauczyciele realizują innowację programową z zakresu języka angielskiego i matematyki. Propozycja ta skierowana jest do uczniów gimnazjum i realizowana w cyklu trzyletnim począwszy od klasy pierwszej. Uczniowie rozwijają umiejętności językowe (rozbudowa kompetencji językowej oraz wiedzy z zakresu kultury krajów anglojęzycznych) i matematyczne (logiczne myślenie, krytyczna analiza informacji, twórcze rozwiązywanie problemów natury matematycznej). Po zakończeniu innowacji osiągną oni wysoki poziom umiejętności językowych na poziomie „B1+”, a także zdobędą wiedzę matematyczną umożliwiającą im abstrakcyjne i logiczne myślenie. Efektem tych działań mają być dobre wyniki na egzaminie zewnętrznym.

Odkrywczy cyfrowego świata

Pedagodzy ze Szkoły Podstawowej Nr 7 przygotowali innowację matematyczno – informatyczną w edukacji wczesnoszkolnej. Dotyczyć ona będzie wszystkich uczniów z oddziałów klas pierwszych. Naukę będą kontynuować w klasie drugiej i trzeciej. Jej istotą jest dobór treści i metod nauczania zarówno z matematyki, jak i zajęć komputerowych, które w maksymalnym stopniu zaangażują dzieci w aktywne zdobywanie wiedzy. Projekt dostarczy im pozytywnych emocji wynikających z pracy w grupie. Często stosowane różnorodnych gier dydaktycznych będzie okazją nie tylko do utrwalenia zdobytych wiadomości, ale także sposobem wzmacniania odporności emocjonalnej uczniów. Dzieci nauczą radzić sobie z trudniejszymi zadaniami oraz odpowiedzialnością za wynik zespołu. Praca z komputerem nastawiona będzie na utrwalenie nawyku koncentracji uwagi, dokładności i cierpliwości podczas wykonywania zadań, rozbudzi aktywność twórczą i zainteresowania.

Słowa łączą ludzi

Zespół Szkół na os. Piaski proponuje dla swoich uczniów innowację językową z zakresu j. polskiego, hiszpańskiego i angielskiego. Adresowana jest ona do uczniów klas czwartych (z kontynuacją w klasach następnych). Co jest jej celem? Według autorów program ten spowoduje rozwijanie umiejętności językowych młodzieży i przygotuje ucznia do świadomego uczestnictwa w życiu kulturalnym. Uczestnicy zyskają nowe umiejętności związane ze sprawnym komunikowaniem się, odczytywaniem i interpretowaniem tekstów, z samodzielnym redagowaniem tekstów w oparciu o zorganizowane działanie indy-

widualne i zbiorowe uczniów. Wprowadzenie trzeciego języka – hiszpańskiego – wynika z pragnienia zbudowania w młodych ludziach tożsamości kulturowej z młodzieżą europejską.

Świat bez granic

Zespół Szkół Ogólnokształcących Nr 2 w nadchodzącym roku proponuje dla swoich uczniów innowację językowo – dziennikarską. Program rozpocznie się w klasie pierwszej gimnazjum. Młodzież będzie kontynuować naukę w drugiej i trzeciej klasie. Celem programu jest kształcenie, obok komunikacji językowej, kompetencji interkulturowych, które pozwolą uczniom na swobodne poruszanie się w realiach społeczeństwa obcej kultury. Dostarczy on wiedzy na temat tradycji, krajów i miast, zabytków, historii, geografii, sztuki, muzyki innych narodów. Dodatkowo uczniowie zostaną przygotowani do egzaminów PET i PCE. Rozwój kompetencji językowych w kontekście społecznym i kulturowym będzie pogłębiany podczas warsztatów dziennikarskich. Dzieci poznają narzędzia pracy dziennikarskiej, historię mediów w świecie, będą tworzyć wypowiedzi w różnych gatunkach dziennikarskich – również w nauczanych językach obcych.

Mistrzowie Kodowania

W roku szkolnym 2014/2015 szkoły należące do Zespołu Szkół w Legionowie przystąpiły do programu Mistrzowie Kodowania, którego głównym patronem jest firma Samsung. Celem realizacji programu było przeprowadzenie cyklu 16 zajęć 90 minutowych, dzięki którym dzieci i uczniowie klas starszych poznali tajniki programu Scratch. Uczniowie rozwijali myślenie kreatywne i doskonalili umiejętności analityczne. Powstały proste gry komputerowe i ciekawe animacje. W kwietniu zorganizowano otwarte warsztaty dla uczniów i nauczycieli z legionowskich szkół dotyczące obiektowego języka programowania – Scratcha. Uczniowie szkoły podstawowej przygotowali projekt „Kot goni mysz”, uczyli się, jak zmieniać kostiumy postaci i mieli czas na zaproponowanie własnych pomysłów. Gimnazjaliści zaś tworzyli swój oryginalny labirynt z przeszkodami i niespodziankami. W październiku br, w ramach Tygodnia Kodowania w Polsce, uczniowie z klas innowacyjnych zorganizowali warsztaty z kodowania w Scratchu swoim młodszym kolegom i koleżankom z klas pierwszych i drugich szkoły podstawowej.

Do programu „Mistrzowie Kodowania Junior” przystąpiło także Przedszkole Miejskie Nr 12 im. Króla Macjusia. Jego celem jest rozwijanie kompetencji miękkich u dzie-

fol. Archiwum MKO

ci, w tym logicznego myślenia, współpracy w grupie, kształtowania dobrych nawyków cyfrowych oraz upowszechniania wiedzy na temat bezpiecznego korzystania z nowoczesnych technologii, a także rozwijania podstawowych funkcji poznawczych takich, jak pamięć, koncentracja uwagi, analiza, synteza wzrokowa i słuchowa, koordynacja ruchowa. Ponadto dzieci są przygotowywane do rozumienia elementarnych podstaw kodowania. Do osiągnięcia powyższych celów wykorzystywane są tablety i mata edukacyjna, które ufundowała firma Samsung Electronics Polska. Zajęcia realizowane są od września 2015 r., trzy razy w tygodniu w grupie badawczej, tj. dla dzieci 5-letnich z grupy „Kotków” oraz raz w miesiącu w pozostałych grupach.

- Dzieci kochają zajęcia z programowania, potrafią uważnie słuchać i wykonywać stawiane zadania. W początkowym etapie poznawały tablet, jego funkcje oraz aplikację Scratch Junior. Aktualnie tworzą m.in. obrazki na dany temat, programują, rysują, malują, podpisują, tworzą labirynty, utrwalają pojęcia matematyczne, kodują i odkodowują, grają w sudoku oraz na instrumentach muzycznych, tworzą orkiestrę z zastosowaniem aplikacji muzycznej „123 Kids Fun Music” i wiele innych. Każde zajęcia to dla nich i dla

nas prowadzących miła przygoda, podczas której wspólnie odkrywamy nowe możliwości zastosowania zdobytej wiedzy i umiejętności – mówi dyrektor przedszkola Grażyna Chojnowska - Już dziś wiem, że „Mistrzowie Kodowania Junior” to fantastyczny program do wykorzystania w przedszkolu od najmłodszych lat i jestem zachwycona, że go realizujemy. Podobne opinie mają dzieci, rodzice, nauczyciele. Program „Mistrzowie Kodowania Junior” realizują: Grażyna Chojnowska – w grupie „Kotków” i doraźnie w „Tygryskach”, Agata Jeziólkowska – w „Rybkach”, „Żabkach” i „Biedronkach”, Renata Stępień – w „Motylkach”, „Słoneczkach” i „Skrzaczach”. Pilotaż trwa od 1 września 2015 r. do 31 grudnia 2015 r., ale mam nadzieję, że program wpisze się na stałe w działalność naszego przedszkola.

„Mistrzowie Kodowania” to nie jedyna innowacja realizowana w największym w Legionowie przedszkolu. Inne to m.in. „Cyrkolandia – zaczerpnięty świat dziecięcych marzeń”, która ma na celu m.in.: usprawnianie koordynacji wzrokowo-ruchowej, refleksu, kształtowanie umiejętności współpracy w grupie, rozwijanie wyobraźni, pobudzanie do twórczego działania, przełamywanie fizycznego dystansu, poznawanie kultury cyr-

kowców. Zajęcia poprzedzone były uczestnictwem nauczycielki w warsztatach pt. „Pedagogika cyrku”, następnie projekcją filmową dla dzieci przedstawiającą różnego rodzaju działania artystów cyrkowych. Kolejne etapy obejmują naukę żonglowania talerzami, miniakrobatykę, pantomimę, tresurę zwierząt, w których role wcieli się dzieci, magię - próbę magicznych działań, spotkanie z klaunem cyrkowym, w miarę możliwości wizytę w cyrku i za cyrkowymi kulisami i cyrkowy marsz w formie prezentacji nabytych umiejętności na forum przedszkola i rodziców.

„Jestem Polakiem i Europejczykiem” to innowacja pedagogiczna o charakterze programowym realizowana w ramach programu e-Twinning. Celem innowacji jest akceptowanie odmienności i inności w wyglądzie, poglądach, religii, ulubionych daniach i zabawach, wzbogacanie wiedzy o innych krajach Europy i ich kulturze, uczenie tolerancji, godności, nawiązanie współpracy z przedszkolami innych krajów.

Dzieci kochają zajęcia z programowania

W 2013 roku zainicjowaliśmy konkurs „Innowacyjny nauczyciel”, „Lider twórczego zarządzania” adresowany do nauczycieli oraz dyrektorów szkół i przedszkoli prowadzonych przez Gminę Legionowo. Jego celem jest rozwój szkół i przedszkoli, podnoszenie sprawności i efektywności procesu nauczania – uczenia się, wzrost motywacji i zaangażowania kadry kierowniczej i nauczycieli w podnoszenie jakości pracy szkół oraz wzbogacanie i upowszechnianie bazy dobrych praktyk. Pierwsza edycja (2013 r.) przebiegła pod patronatem Ministra Edukacji Narodowej, wydania internetowego www.focus.pl, czasopisma „Dyrektor Szkoły. Miesięcznik Kierowniczej Kadry Oświatowej” oraz „Przed Szkołą. Poradnik dyrektora przedszkola”. Druga edycja (2014 r.) odbyła się pod patronatem Mazowieckiego Kuratora Oświaty, Tygodnika „Głos Nauczycielski”, czasopisma „Dyrektor Szkoły. Miesięcznik Kierowniczej Kadry Oświatowej” oraz „Przed Szkołą. Poradnik dyrektora przedszkola”. Tegoroczna III edycja odbywa się pod patronatem Mazowieckiego Kuratora Oświaty, Wojewody Mazowieckiego oraz czasopisma „Dyrektor Szkoły. Miesięcznik Kierowniczej Kadry Oświatowej”. Oceny składanych przez nauczycieli i kadre kierowniczą wniosków dokonują eksperci niezależni od organu prowadzącego m.in. przedstawiciele Kuratorium Oświaty w Warszawie czy Ośrodka Rozwoju Edukacji. Nagrodą jest statuetka Asa zaprojektowana specjalnie na potrzeby tego konkursu. □

fol. Archiwum MKO

Rekrutacja do szkół – nowe rozporządzenie

BOŻENA ROLA-TURKOWSKA

WIZYTATOR W WYDZIALE STRATEGII I NADZORU PEDAGOGICZNEGO KURATORIUM OŚWIATY W WARSZAWIE

1 stycznia 2016 r. weszło w życie rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 2 listopada 2015 r. (Dz.U. 2015.1942 z dnia 2015.11.24) w sprawie sposobu przeliczania na punkty poszczególnych kryteriów uwzględnianych w postępowaniu rekrutacyjnym, składu i szczegółowych zadań komisji rekrutacyjnej, szczegółowego trybu i terminu przeprowadzania postępowania rekrutacyjnego oraz postępowania uzupełniającego.

Rozporządzenie określa:

- **sposób przeliczania na punkty poszczególnych kryteriów** określonych w ustawie z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. 2004, Nr. 256, poz. 2572 ze zm.) decydujących o przyjęciu do klasy pierwszej:
  - szkół ponadgimnazjalnych,
  - gimnazjów sportowych, mistrzostwa sportowego oraz dwujęzycznych,
  - oddziałów sportowych i dwujęzycznych w gimnazjach i szkołach ponadgimnazjalnych ogólnodostępnych.

Do tej pory sposób przeliczania na punkty poszczególnych kryteriów w postępowaniu rekrutacyjnym do szkół ponadgimnazjalnych mógł być różny w poszczególnych województwach, ponieważ ustalał go właściwy kurator oświaty w porozumieniu z dyrektorem szkół. W przypadku gimnazjów dwujęzycznych, z oddziałami dwujęzycznymi, sportowych, z oddziałami sportowymi oraz mistrzostwa sportowego różnice mogły występować nawet na poziomie poszczególnych gimnazjów, gdyż kryteria w postępowaniu rekrutacyjnym zawarte były w statutach szkół. Określono również sposób przeliczania punktów w przypadku uczniów zwolnionych z obowiązku przystąpienia do sprawdzianu lub egzaminu gimnazjalnego, aby mogli oni konkurować w postępowaniu rekrutacyjnym.

- **terminy w postępowaniu rekrutacyjnym i uzupełniającym** do przedszko-

li, innych form wychowania przedszkolnego, szkół podstawowych, gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych (zasadniczej szkoły zawodowej, technikum i liceum ogólnokształcącego).

Dotychczas terminy w postępowaniu rekrutacyjnym do gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych ustalał kurator oświaty. W przypadku przedszkoli, innych form wychowania przedszkolnego i szkół podstawowych terminy te określały statuty. Od 1 stycznia 2016 r. na podstawie terminów określonych w rozporządzeniu kurator sporządza w każdym roku szczegółowy harmonogram wszystkich czynności w postępowaniu rekrutacyjnym i uzupełniającym w przypadku gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych, a w przypadku przedszkoli, innych form wychowania przedszkolnego i szkół podstawowych harmonogram ten ustala organ prowadzący. Możliwe będzie także przedłużenie terminów poszczególnych etapów postępowania rekrutacyjnego lub uzupełniającego ze względu na zmieniający się kalendarz roku.

- **skład komisji rekrutacyjnej, minimalną liczbę członków konieczną do prowadzenia prac, tryb jej pracy i zadania**

Dyrektor szkoły może dokonywać zmiany osoby wyznaczonej na przewodniczącą lub zmian w składzie komisji. Rozporządzenie wskazuje również, jakie dane i informacje powinny zawierać protokoły z jej posiedzeń oraz jakie dokumenty należy do nich dołączyć jako załączniki. Możliwe jest uzupełnienie składu komisji o przedstawicieli organu prowadzącego w przypadku, gdy liczba nauczycieli w danej placówce jest niewystarczająca do przeprowadzenia postępowania rekrutacyjnego.

W przypadku innej formy wychowania przedszkolnego postępowanie rekrutacyjne przeprowadza komisja, w skład której wchodzi nauczyciele przedszkola lub szkoły podstawowej prowadzonej przez ten sam organ prowadzący. □

Szkolenie strzeleckie i edukacja obronna w LI Liceum Ogólnokształcącym im. Tadeusza Kościuszki w Rembertowie

LI Liceum Ogólnokształcące im. Tadeusza Kościuszki może pochwalić się zrealizowaniem bardzo ambitnego projektu p.t.: „Szkolenie strzeleckie i edukacja obronna młodzieży szkolnej oraz studentów szkół wyższych - z elementami ratownictwa medycznego - ważnym ogniwem systemu bezpieczeństwa i obronności państwa w aktualnej sytuacji geopolitycznej w Europie Środkowo - Wschodniej.”

Możliwość zrealizowania tego szkolenia w okresie 30.09 – 15.12 2015 r. była efektem działania Fundacji na rzecz Rozwoju Medycyny Ratunkowej i Leczenia Oparzeń dzięki dotacji przyznanej przez MON w ramach zadań zleconych na 2015 r.

Sprzyjający klimat dla realizacji zadania stworzyło duże zaangażowanie i życzliwe podejście dyrekcji szkoły w osobach Pań: Dyrektor mgr Elżbiety Szepietowskiej - Paluch oraz V-ce Dyrektor mgr Anny Podgórskiej. Dużym zaangażowaniem w procesie szkolenia wykazała się również Pani mgr Beata Przybysz oraz wychowawcy klas, którzy czynnie uczestniczyli w zajęciach na strzelnicy.

Projekt, w którym uczestniczyło ok. 150 uczniów – z udziałem klasy wojskowej – obejmował 24 godziny szkoleniowe, w tym aktualne oraz potrzebne tematy teoretycznego i praktycznego szkolenia, jak:

- szkolenie strzeleckie połączone z wykonaniem strzelania z broni strzeleckiej na strzelnicy ZKS Warszawa pod kierunkiem Rafała Krauzy – doświadczonego trenera I klasy sportowej,
- nauka udzielania pierwszej pomocy przedmedycznej prowadzona pod kierunkiem Pana mgr Sylwestra Redzika z udziałem instruktorów ratownictwa oraz karetki ze Szkoły Ratownictwa Wojewódzkiej Stacji Pogotowia Ratunkowego w Warszawie,
- wykłady na temat potrzeb i możliwości gromadzenia krwi i szpiku kostnego w stanach zagrożenia bezpieczeństwa państwa, prowadzone przez Panią mgr Agnieszkę Goller – pracownika Wojskowego Instytutu Medycznego w Warszawie,
- wykłady z problematyki zagrożeń środowiskowych i kulturowych prowadzone przez Pana dr n. med. Witolda Kurnałowskiego – chirurga o dużym doświadczeniu w leczeniu oparzeń,
- wykłady z wybranych zagadnień bezpieczeństwa i obronności, prowadzone przez wieloletniego pracownika AON – Pana płk rez. dr Wiesława Krauzy.

Podczas prowadzonych zajęć uczniowie wykazali się dużym zainteresowaniem, przy czym w szkoleniu strzeleckim – najlepsze wyniki uzyskali uczniowie klasy wojskowej.

Autor: Wiesław Krauz

LEKCJA STOMATOLOGII

MAGDALENA HAYDER, NATALIA ZABIELSKA

KOORDYNATORKI KAMPANII „LEKCJA STOMATOLOGII”

Organizatorzy kampanii „Lekcja Stomatologii”, na podstawie badań zrealizowanych przez Interaktywny Instytut Badań Rynkowych, opracowali raport „Czego Polacy nie wiedzą o zębach?”. Obrazuje on wiedzę Polaków na temat chorób odzębowych oraz ich lęki związane z wizytą u stomatologa.

Czego Polacy nie wiedzą o zębach?

Dane dotyczące dbałości Polaków o higienę jamy ustnej są alarmujące. Prawie połowa z nich (46 proc.) przed wizytą u dentysty odczuwa stres, aż 52 proc. nie poszło na nią z powodu lęków. Ponadto świadomość Polaków na temat nieleczonej próchnicy i groźnych powikłań z nią związanych jest na bardzo niskim poziomie. Polacy często nie zdają sobie sprawy ze skutków i zagrożeń zaniedbania jamy ustnej, takich jak: nadciśnienie, cukrzyca, choroby serca i układu pokarmowego oraz nowotwory. Tylko 2/3 Polaków prawidłowo wykazało się wiedzą nt. problemów zdrowotnych wynikających z nieleczonej próchnicy – są to stany zapalne jamy ustnej. Jedynie 11 proc. wiedziało, że chorobami odzębowymi mogą być cukrzyca i nadciśnienie. Niewiele więcej wskazało stany zapalne uszu, oczu, zatok, choroby przewodu pokarmowego, zapalenie kości oraz serca. Nie zdajemy sobie sprawy, że ząb, który wymaga leczenia kanałowego jest otwartą raną, która powoduje ciągły posiew bakterii do krwi, a następnie może stać się przyczyną sepsy.

Lekcja stomatologii dla każdego

Kampania szczególną wagę przywiązuje do promocji zdrowia jamy ustnej wśród dzie-

ci. Dlatego też w warszawskich gabinetach stomatologicznych Prima Dent organizowane są bezpłatne wizyty adaptacyjne dla szkół i przedszkoli, w trakcie których najmłodszy osvajają się z gabinetem stomatologicznym. Odpowiednio przeszkolony personel medyczny, m.in. poprzez zabawę, wprowadza dzieci w świat dobrych praktyk, pokazuje, jak ważne jest dbanie o zęby. Przeprowadzany jest również bezpłatny zabieg fluoryzacji (wyłącznie za zgodą rodziców). Na koniec spotkania maluchy otrzymują dyplom ukończe-

nia „Lekcji Stomatologii”, na którym każdy rodzic znajdzie informacje o stanie uzębienia malucha.

Bez względu na wiek

Podobne wizyty edukacyjne organizowane są również na Uniwersytetach Trzeciego Wieku, gdzie seniorzy dowiadują się, jak prawidłowo dbać o zęby zastępcze oraz dlaczego higiena jamy ustnej jest tak ważna bez względu na wiek. W trakcie wykładów leka-

fol. Archiwum MKO

fol. Archiwum MKO

rze kładą największy nacisk na informacje z zakresu protezowania pacjentów. Istotnym punktem spotkań jest również rozmowa na temat chorób przyzębia, na które według przeprowadzonych badań cierpi około 40 proc. Polaków po 50. roku życia. Co więcej, organizowane są wykłady dla przedsiębiorstw, podczas których pracownicy w siedzibach swoich firm dowiadują się, jak skutecznie wykorzystywać komunikację niewerbalną w biznesie oraz jak ważną rolę odgrywa w niej zdrowy i piękny uśmiech. Spotkania prowadzi specjalista z zakresu sztuki autoprzedstawienia. Słuchacze mogą także skorzystać z porad personelu medycznego dotyczących właściwej pielęgnacji zębów.

Działania podejmowane w ramach kampanii koncentrują się na promocji zdrowia poprzez kreowanie pozytywnych postaw społecznych, które przyczyniają się do upowszechnienia profilaktyki chorób jamy ustnej oraz eliminują stres stomatologiczny. „Lekcja Stomatologii” skierowana jest do wszystkich grup wiekowych, ze szczególnym uwzględnieniem promocji zachowań prozdrowotnych wśród najmłodszych.

To, jakie postawy postępowania zostaną ukształtowane w dzieciństwie ma re-

alny wpływ na nasze działania w przyszłości. Jeśli od najmłodszych lat byliśmy wychowywani w strachu przed wizytą u stomatologa, z pewnością nie będziemy chętnie odwiedzać gabinetów stomatologicznych w dorosłym życiu. Dlatego też warto podejmować inicjatywy mające na celu przełamywanie strachu stomatologicznego oraz promocję zdrowia, której koszty są znacznie niższe niż koszty leczenia poważnych chorób. W ramach kampanii „Lekcja stomatologii” kładziemy największy nacisk na grupę najmłodszych pacjentów. Jednakże nie należy zapominać, że o stan jamy ustnej trzeba dbać niezależnie od wieku – podkreśla dr n. med. Przemysław Uliasz, lekarz dentysta, specjalista kampanii „Lekcja stomatologii”.

Akcja promocji zdrowia jamy ustnej u dzieci i młodzieży pod hasłem „Lekcja stomatologii” prowadzona jest od 1999 roku we współpracy z Niepublicznym Zakładem Opieki Zdrowotnej Prima Dent, na terenie całej Warszawy. Inicjatywa ma pomóc w walce ze stresem stomatologicznym oraz upowszechnić wśród Polaków świadomość na temat właściwej pielęgnacji zębów i ja-

my ustnej. Do tej pory wzięło w niej udział już ponad 40 tysięcy dzieci. Celem Fundacji „Nadzieja dla Zdrowia” jest kontynuacja oraz rozwój prowadzonych działań poprzez dotarcie do nowych grup odbiorczych między innymi za pomocą mediów. Fundacja podjęła współpracę z podmiotami, którym również zależy na promocji zdrowia, a kampania została objęta patronatem honorowym Rzecznika Praw Dziecka, Pracodawców RP, Marszałka Województwa Mazowieckiego, Mazowieckiego Kuratora Oświaty, Burmistrza Dzielnicy Mokotów oraz Burmistrza Dzielnicy Praga - Północ, Wydziału Lekarsko - Dentystycznego WUM oraz Polskiego Towarzystwa Studentów Stomatologii.

Na zgłoszenia chętnych do udziału w „Lekcji Stomatologii” czekamy pod adresem: poczt@nadziejadlazdrowia.pl □

Celem fundacji „Nadzieja dla zdrowia” jest edukacja w zakresie profilaktyki i leczenia chorób przewlekłych. Fundacja podejmuje działania mające na celu przeciwdziałanie rozwojowi chorób cywilizacyjnych oraz zapewnienie pomocy pacjentom w dostępie do najbardziej nowoczesnych terapii. Udziela wsparcia chorym i ich bliskim w walce o prawa pacjenta i dostęp do leczenia w ramach obowiązującego systemu ochrony zdrowia w Polsce.

Fundację powołali do życia rodzice dzieci, które otarły się o śmierć w polskich szpitalach oraz młodzi prawnicy, którzy nie mogą pogodzić się z istniejącym stanem rzeczy w systemie ochrony zdrowia.

Mówimy NIE bezmyślnym zakupom – budujemy społeczeństwo recyklingu

JOANNA FYDRYSZEWSKA

KOORDYNATOR PROJEKTU „MÓWIMY NIE BEZMYŚLNYM ZAKUPOM – BUDUJEMY SPOŁECZEŃSTWO RECYKLINGU”

Projekt „**Mówimy NIE bezmyślnym zakupom – budujemy społeczeństwo recyklingu**”, realizowany w województwie mazowieckim, jest dofinansowany ze środków Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Warszawie. Działaniami projektowymi objęte są dzieci i młodzież szkolna, nauczyciele i trenerzy, przedsiębiorcy i konsumenci – jednym słowem każdy, kto robi zakupy. Każdy z nas jest odpowiedzialny za stan środowiska, każdy z nas dokonując wyborów ma wpływ na otoczenie. Robiąc codzienne zakupy możemy zadbać o to, by nie szkodzić a nawet pomóc środowisku.

Co oznacza termin *bezmyślne zakupy*?

Wiemy po co idziemy do sklepu. Planujemy zakupy, kupujemy rzeczy, których potrzebujemy. Nie wydajemy bezmyślnie pie-

niędzy. Tak może powiedzieć prawie każdy z nas.

Czy zadaliśmy sobie pytania co nami kieruje przy wyborze danego produktu, jakie konsekwencje ponosi środowisko wskutek naszej konsumpcji. Ulegamy marketingowi, towarzyszącej nam wszędzie reklamie. Reklama wpływa na nasze wybory, czego rezultatem jest nie tylko zaspokojenie naszych potrzeb, ale też nagromadzenie ogromnej ilości odpadów lub kupowanie produktów zbędnych. Odpady opakowaniowe to takie, które dość łatwo można zagospodarować. Nie mamy możliwości, by wszelkie produkty kupować bez opakowań, ale możemy się zastanowić czy wybrane przez nas opakowanie można będzie ponownie wykorzystać.

Projekt „Mówimy NIE bezmyślnym zakupom – budujemy społeczeństwo recyklingu”

ma wpłynąć na społeczeństwo, uświadomić mechanizmy, jakie kierują naszymi wyborami, wskazać sposoby na robienie zakupów przyjaznych środowisku. Chcemy wykształcić społeczeństwo ekokonsumentów, którzy mając wybór wybiorą to, co lepsze dla środowiska.

Staramy się dotrzeć do jak największego grona odbiorców i dostosowywać do nich tematykę spotkań. Od początku trwania projektu w województwie mazowieckim przeprowadzono we współpracy z Regionalnym Centrum Edukacji Ekologicznej w Płocku 25 warsztatów dla dzieci i młodzieży szkolnej, w których uczestniczyło 1495 uczniów. Podczas warsztatów szczególną uwagę zwracaliśmy na rodzaje i funkcje opakowań oraz ich oznakowanie. W warsztatach uczestniczyły nie tylko dzieci i młodzież szkolna. Zaangażowaliśmy także rodziców i nauczycieli w działania edukacyjne.

W lutym dawaliśmy odpadom opakowaniowym drugie życie podczas warsztatów recyklingowych. Wykorzystywaliśmy puste butelki, kartony, rolki, by zrobić z nich zabawki, biżuterię czy ozdobne wazoniki.

Latę spotykaliśmy się podczas imprez plenerowych. W Płocku, Łącku, Słubicach, Radzanowie i powiecie sierpeckim zachęcaliśmy społeczności lokalne do świadomego wyboru produktów. Była to też okazja do zaproszenia mieszkańców Płocka do udziału, a Happeningu. Występy artystów podejmowały tematykę ekologiczną, modelki prezentowały ubrania wykonane z opakowań a każdy obecny mógł wziąć udział w konkursie ekologicznym.

fol. Archiwum WCEE

fol. Archiwum WCEE

W październiku wraz z grupą odwiedziliśmy zakład recyklingu tworzyw sztucznych i punkty zajmujące się zbiórką odpadów i ich segregacją. Uczestnicy wizyty studyjnej poznali drogę odpadów komunalnych. Na końcu tej ścieżki czekały na nich plastikowe donice wykonane z surowców pochodzących z recyklingu.

Uczestników naszych warsztatów i szkoleń można łatwo rozpoznać w tłumie – mają ze sobą bawełnianą torbę na zakupy, którą sami ozdobili.

Na 2016 r. zaplanowaliśmy kolejne warsztaty recyklingowe i seminarium dla przedsiębiorców (styczeń-luty) oraz spotkania z konsumentami (kwiecień-maj). Udział w szkoleniach i warsztatach jest bezpłatny. Od stycznia w sklepach województwa mazowieckiego, kujawsko-pomorskiego i łódzkiego pojawią się plakaty zachęcające do racjonalnych zakupów. Projekt tego plakatu będzie inspirowany pracą plastyczną, która zwycięży w konkursie plastycznym dla szkół (szczegóły na stronie www.spoleczenstworecyklingu.pl/aktualnosci/konkursy). □

Włocławskie Centrum Edukacji Ekologicznej to organizacja pozarządowa zajmująca się edukacją ekologiczną działającą od 1997r. Od 18 lat zajmujemy się edukacją ekologiczną dzieci, młodzieży i dorosłych nie tylko z terenu województwa kujawsko-pomorskiego, ale i z całej Polski. Szerokiemu gronu odbiorców oferujemy warsztaty, szkolenia, konferencje, seminaria i konkursy. W okresie letnim organizujemy spływy kajakowe po rzece Skrwie Prawej i wycieczki rowerowe po Gostynińsko-Włocławskim Parku Krajobrazowym. Szczegółowe informacje o działalności stowarzyszenia można znaleźć na stronie www.wcee.org.pl

fol. Archiwum MKO

Szczegółowe informacje o planowanych działaniach dostępne są na stronie www.spoleczenstworecyklingu.pl, w siedzibie Włocławskiego Centrum Edukacji Ekologicznej przy ulicy Komunalnej 4 we Włocławku (ekoedu@interia.eu; tel. 54 232 76 82) lub w Regionalnym Centrum Edukacji Ekologicznej w Płocku (rceeplock@eko.org.pl).

KSZTAŁTOWANIE WŁAŚCIWYCH NAWYKÓW ŻYWIENIOWYCH

Scenariusze zajęć

W związku z wejściem w życie od 1 września 2015 r. rozporządzenia Ministra Zdrowia z dnia 26 sierpnia 2015 r. w sprawie grup środków spożywczych przeznaczonych do sprzedaży dzieciom i młodzieży w jednostkach systemu oświaty oraz wymagań, jakie muszą spełniać środki spożywcze stosowane w ramach żywienia zbiorowego dzieci i młodzieży w tych jednostkach (Dz. U. 2015 poz. 1256), Pani Dorota Sokółowska Mazowiecki Kurator Oświaty, zachęciła dyrektorów Szkół Promujących Zdrowie do podzielenia się dobrymi praktykami prowadzenia zajęć z zakresu edukacji żywieniowej. Wybrane scenariusze zostały zamieszczone w Banku scenariuszy na stronie internetowej Kuratorium Oświaty w Warszawie, zakładka Szkoły Promujące Zdrowie.

Prezentujemy scenariusze zajęć związane z kształtowaniem właściwych nawyków żywieniowych uczniów, zaproponowane przez nauczycieli Gminnego Przedszkola w Izabelinie, Szkoły Podstawowej Specjalnej nr 5 w Zespole Szkół Specjalnych nr 90 w Warszawie oraz Publicznego Gimnazjum im. ks. bp Jana Chrapka w Wierzbicy.

Scenariusz 1

Publiczne Gimnazjum im. ks. bp Jana Chrapka
ul. Wiatraczna 8
26-680 Wierzbica
Autor: Małgorzata Wasil

Adresaci zajęć: uczniowie gimnazjum (lekcja języka polskiego na podstawie fragmentów lektury pt. „Pan Tadeusz”)

Temat: Uczta po staropolsku – czy zdrowa?

Cel główny:

- poznanie głównych potraw, zwyczajów i obyczajów, związanych z ucztowaniem w kręgach polskiej szlachty oraz zaobserwowanie zmian dotyczących biesiadowania w czasach współczesnych,
- zachęcenie do zdrowego odżywiania i właściwego trybu życia.

Cele szczegółowe:

Uczeń:

- wymienia potrawy, na które była moda na początku XIX wieku, rozróżnia te potrawy,
- zna obyczaje związane z podawaniem potraw, zasiadaniem do stołu, spożywaniem posiłków, tańcem,
- nazywa różnice w modzie dotyczące potraw oraz obyczajów – dawniej a dziś,
- umie wskazać, które potrawy były niezdrowe i dlaczego,
- formułuje poradnik zdrowego odżywiania nie tylko dla sarmaty polskiego.

Metody: słowne, aktywizujące.

Formy: indywidualna, zespołowa, grupowa.

Środki dydaktyczne: płyta z nagraniem poloneza, fragmenty lektury pt. „Pan Tadeusz”, informacja o daniach staropolskich, fragment filmu pt. „Pan Tadeusz”, elektroniczne zdjęcia sarmaty polskiego, projektor (rzutnik), arkusz brystolu, flamastry.

Uwagi:

Uczniowie powinni przygotować się do lekcji:

- przeczytać fragmenty z „Pana Tadeusza”, prezentujące trzy uczyty, zaobserwować obyczaje oraz zgromadzić nazwy potraw, podawanych w Soplicowie podczas uczt (w zamku, po grzybobraniu, podczas uczyty zaręczynowej),
- jedna osoba wcieli się w postać Wojskiego, który sadzał gości za stołem,
- dwie osoby wystąpią w roli gospodarzy w domu Sopliców – Zosia i Tadeusz,
- przygotowano kilka par do zatańczenia poloneza (wyznaczono osoby odgrywające role: Podkomorzego, Dąbrowskiego, Książewicza, Małachowskiego, Sędziego Soplicy, Tekli, Asesora...),
- nauczyciel wystąpi w roli konferansjera.

Przebieg zajęć:

1. Ławki ustawione w kształcie półkola. Uczniowie wchodzi do sali w parach w takt poloneza. Wojski sadza gości za stołem, bacząc, aby honorowe miejsce zajęli: Podkomorzy („z wieku mu się to i z urzędu należało”), potem goście: gen. Dąbrowski, Książewicz, Małachowski i inni.
2. Nauczyciel prosi o wniesienie potraw – Zosia i Tadeusz usługują gościom – wnoszą dania (są to wycięte z kartonu półmiski i talerze, na których wcześniej napisana została nazwa potrawy; serwis jest różnokolorowy, przypominający cztery pory roku). Wojski objaśnia, z czego przyrządzona została dana potrawa, jeśli nazwa jest nieznana. Na „stole” pojawiają się: barszcz królewski, rosół staropolski, gorące pieczenie, ryby na półmiskach, kapłony, gęsi i wędzone półgęski (specjalność litewska), prosięta faszerowane kaszą, pieczenie także z dziczyzny, ryby, ulubione raki, chłodziec litewski (danie z botwiny, z zsiadłym mlekiem), pieczone mięso wołowe, wieprzowe, kontuza (rodzaj wędliny lub rosół z kureczką czy cielęciny z przetartym mięsem), arkas (galareta mleczna), blemas (u Pigońki galareta migdałowa, mleczna, także na polewce mięsnej lub rybnej, zaprawiana winem, goździkami, cynamonem lub piżmem), figatel (służyła do określenia galek z mielonego mięsa wołowego, cielęcego, wieprzowego, jaj i przypraw, podawanych jako dodatek do potraw), bigos... i inne. Przy stole, przy jedzeniu, pojawia się wino – węgryń, malaga, a także miód i wódka.
3. „Dawniej a dziś” – nauczyciel dzieli uczniów na dwie grupy:
  - jedna ma porównać obyczaje staropolskie do współczesnych, związanych z ucztowaniem, należy wychwytać podobieństwa i różnice,
  - druga ma porównać jadłospis uczyty staropolskiej do dań podawanych współcześnie, np. na weselu, należy wychwytać podobieństwa i różnice.
 *Obydwie grupy prezentują wnioski.
4. Zaprezentowanie sarmaty polskiego (rzutnik), m. in. Sędziego Soplicy, Zagłoby..., szlachciców opasłych i tęgich. Nauczyciel zleca napisanie poradnika zdrowego odżywiania, dobrego nie tylko dla sarmaty polskiego. Uczniowie zgłaszają się i każdy z nich, flamastrami, zapisuje swój pomysł na brystolu. *Wnioski zostają na koniec odczytane, a po lekcji zaprezentowane na tablicy dydaktycznej.
5. Na podsumowanie nauczyciel prezentuje taniec – polonez, z filmowej wersji „Pana Tadeusza” (rzutnik). Zachęcając także uczniów do tańca w rytm muzyki, gdyż najlepszą metodą zapobiegania nadwadze jest ruch.

Scenariusz 2

Szkoła Podstawowa Specjalna nr 5
w Zespole Szkół Specjalnych nr 90
ul. Kordeckiego 54
04-330 Warszawa
Autor: Patrycja Staniszevska

Temat: „Bądźmy zdrowi, kolorowi”.

Adresaci zajęć: uczniowie klas I-III

Cel główny:

- promowanie zdrowego stylu życia.

Cele szczegółowe:

- poznanie podstawowych sposobów dbania o swoje zdrowie,
- zachęcanie dzieci do aktywnego spędzania czasu wolnego,
- kształtowanie postawy prozdrowotnej,
- kształtowanie współpracy w obrębie grupy poprzez stawianie zadań do wykonania,
- wyrabianie umiejętności współdziałania.

Metody: aktywizujące, elementy dramy.

Formy: grupowa, indywidualna.

Środki dydaktyczne: chusta animacyjna; ilustracje i zdjęcia przedstawiające owoce i warzywa; symbole PCS/ MAKATON; ilustracje, na których znajdują się produkty zdrowe i niezdrowe; plansze z przedmiotami, które można wykorzystać do uprawiania sportów i aktywnego spędzania czasu; plansze z historyjkami obrazkowymi jak dbać o zdrowie; rekwizyty i stroje do zabawy z elementami dramy; zdrowe i mniej zdrowe przekąski: owoce, słodycze, napoje i woda; plecak; piłki, rower; hulajnoga; odtwarzacz płyt CD; płyty z muzyką; arkusz papieru białego; farby w różnych kolorach; karty z Certyfikatem „Dbam o swoje zdrowie”.

Przebieg zajęć:

1. Przywitanie uczniów. Zabawy z chustą animacyjną. Poszukiwanie, wskazywanie i nazywanie warzyw i owoców w wybranym kolorze.
2. Przybliżenie tematyki zabawy „Bądźmy zdrowi, kolorowi”. Uczniowie zostają podzieleni na 3 grupy. Każda z grup otrzymuje zbiór różnych ilustracji, do których dołączone są symbole PCS/ MAKATON. Grupa 1 otrzymuje ilustracje, na których znajdują się produkty zdrowe i niezdrowe. Zadaniem tej grupy jest wybranie wszystkich zdrowych produktów. Grupa 2 otrzymuje kolejne plansze. Zadaniem uczniów tej grupy jest wskazanie tych ilustracji, na których znajdują się przedmioty, które można wykorzystać do uprawiania sportów i aktywnego spędzania czasu. Grupa 3 otrzymuje plansze z różnymi historyjkami obrazkowymi. Zadaniem tej grupy polega na ułożeniu historyjek w odpowiedniej kolejności i wybranie tych, które pokazują jak należy dbać o zdrowie. Na koniec, każda z grup prezentuje efekty swojej pracy. Wybrane ilustracje z każdej z grup zostają zawieszane na tablicy.
3. „Jaśko i Marusia” – zabawa z elementami dramy. Zabawa z wykorzystaniem elementów dramy, w której wybrani nauczyciele wcielają się w bohaterów Jaśka i Marusię i prezentują różne zachowania związane ze zdrowym odżywianiem i aktywnym spędzaniem czasu. W zabawę włączani są uczniowie, zadaniem których jest obserwowanie i odpowiadanie na pytania zadawane przez bohaterów w trakcie występów. Bohaterowie inscenizacji, niejednokrotnie będą celowo prezentowali niewłaściwe zachowania, po to, aby uczniowie mogli zobaczyć, jakie to może mieć konsekwencje. W trakcie inscenizacji uczniowie mają okazję: spakować do plecaka Jaśka i Marusi zdrowe przekąski, ułożyć plan zajęć na zdrowy i aktywny weekend oraz wspólnie pobawić się z bohaterami do muzyki.
4. Szkolny Certyfikat „Dbam o swoje zdrowie” Na zakończenie zabawy każdy z uczniów odbija swoją pomalowaną farbami dłoń lub kciuk pod deklaracją, że będzie zdrowo się odżywiać i aktywnie spędzał czas. Na potwierdzenie tej deklaracji otrzymuje od Jaśka i Marusi Certyfikat „Dbam o swoje zdrowie”.
5. Zakończenie zajęć. Podziękowanie za udział w zajęciach.

Scenariusz 3

Gminne Przedszkole w Izabelinie
ul. Kościuszki 17
05-080 Izabelin

Opracowały: **Marlena Ciećwierz, Bożena Żera**

Adresaci: grupa 4-latków

Temat: Do lasu po zdrowie.

Cel główny:

- promowanie wartości zdrowego odżywiania się, rozumienie znaczenia konieczności mycia owoców przed ich spożyciem.

Cele szczegółowe:

- rozwijanie sprawności ruchowej,
- kształtowanie orientacji w przestrzeni,
- poznanie nazw owoców leśnych,
- poznanie smaków, zapachów, kolorów i kształtów owoców leśnych,
- kształtowanie zdrowych nawyków żywieniowych,
- doskonalenie umiejętności współpracy w grupach.

Metody: słowne, praktyczne.

Formy: indywidualna i grupowa.

Miejsce pracy: las.

Środki dydaktyczne: materiały, które można znaleźć w lesie – szyszki, listki, maliny, jeżyny, poziomki, jagody.

Przebieg zajęć:

1. „Tańczące listki” – zabawa oddechowa – dmuchnij na listek tak, żeby jak najwyżej uniósł się w górę, spróbuj jak najdłużej utrzymać go w górze.
2. „Ślalom między drzewami” – każde dziecko ma dotrzeć w jak najkrótszym czasie do wyznaczonego miejsca, omijając po drodze drzewa ślalomem raz z prawej strony, raz z lewej.
3. „Wąską dróżką” – zabawa ruchowa z elementami równowagi – spacer po wąskiej ścieżce ułożonej przez dzieci z szyszek.
4. „Gdzie ukryłam skarby?” – poszukiwanie ukrytych skarbów. Zadaniem dzieci jest odnalezienie w grupach ukrytych owoców leśnych według instrukcji nauczyciela. Za drzewami ukryto wcześniej w koszykach owoce leśne: maliny, poziomki, borówki bądź jeżyny. Zabawa odbywa się w miejscu, w którym rosną jagody. Rozmowa z dziećmi na temat walorów odżywczych owoców leśnych oraz konieczności ich mycia przed jedzeniem. Zbieranie jagód leśnych przez dzieci. Zabranie owoców do przedszkola.
5. Wprowadzenie napisów do globalnego czytania: owoce leśne, jagody, jeżyny, poziomki, borówki.
6. Analiza i synteza sylabowa nazw owoców leśnych.
7. Spożywanie przyniesionych z lasu owoców po dokładnym ich umyciu.

W oczekiwaniu na święta BOŻEGO NARODZENIA

GRAŻYNA CHOJNOWSKA

PRZEDSZKOLE MIEJSKIE NR 12 IM. KRÓLA MACIUSIA W LEGIONOWIE

Przedszkolaki bardzo kochają święta Bożego Narodzenia, do czego przyczyniają się liczne niespodzianki i tworzony magiczny nastrój **oczekiwania na Mikołaja**. Przygotowania rozpoczynają się od początku grudnia, gdyż już 6-tego niespodziewanie zjawia się w przedszkolu gość w czerwonym płaszczu, z długą białą brodą i wieloma workami prezentów. Dzieci są szczęśliwe, słuchają opowieści o kraju, z którego przybył, wspólnie bawią się przy ulubionych melodiach, zadają tysiące pytań, aż nadchodzi najważniejszy moment i otrzymują prezenty. Potem już tylko pamiątkowe zdjęcie i moc wrażeń do końca dnia, którymi dzieli się z kolegami, paniami i rodzicami.

Następne dni są również bardzo ciekawe, gdyż na rytmice uczą się kolęd czy tańca śnieżynki, nauczycielki utrwalają teksty Jasełek lub przygotowują programy świąteczne – zimowe, które następnie prezentują na spotkaniach wigilijnych, wykonują ozdoby świąteczne i uczestniczą w konkursach plastycznych. Jednym z nich jest Powiatowy Konkurs

pt. Najpiękniejsza Kartka Świąteczna. Ma on kilkunastoletnią tradycję i cieszy się dużym uznaniem, zwłaszcza rodziców. Podczas inauguracji nasze przedszkolaki wprowadzają laureatów w istic świąteczny nastrój, śpiewając kolędy lub wystawiając świąteczną bajkę. Dekorację stanowi wystawa kartek konkursowych a kilkoro dzieci w krakowskich strojach zachęca gości i rodziców do zasilenia puszek z darowiznami na rehabilitację niepełnosprawnej rówieśnicy Ani. Każdego darczyńcę obdarowują drobnym prezentem wykonanym pod okiem nauczycielek i mamy chorej dziewczynki. Najpiękniejsze kartki trafiają do podopiecznych Hospicjum Domowego.

Informacje o polskiej kulturze świąt Bożego Narodzenia dzieci zdobywają z różnych źródeł, w tym m.in. z **wizyty w Muzeum Etnograficznym**, poznając obrzędy i zabawki choinkowe z dawnych czasów. Cennym źródłem są też **spotkania z seniorami Domu Dziennego Pobytu, Uniwersytetu III wieku, Domu Opieki Społecznej „Kombatant”**

i ich wspomnienia. Stanowią one także czas wspólnego kolędowania.

W ramach zajęć otwartych dzieci prezentują zdobytą wiedzę, wykorzystując różne formy przekazu, m.in. historyjki, zagadki, gry Sudoku, zabawy muzyczne i obrazki świąteczne wykonane na tabletach (w ramach programu „Mistrzowie Kodowania Junior”).

Na przedświątecznych warsztatach z rodzicami powstają ozdoby choinkowe, elementy dekoracyjne i stroiki, które sprzedajemy na kiermaszu charytatywnym, by w ten sposób wesprzeć potrzebujące dzieci.

W ramach programu **„Poczytaj mi mamo, poczytaj mi tato – przygoda z książką”** w grudniu dominuje tematyka świąteczna. Niekiedy przyjmuje formę mini spektaklu, w który zaangażowane są dzieci i rodzice. Do szczególnie pięknie zaprezentowanych i poruszających serca widzów zaliczam **„Wigilię dla zwierząt”** - imprezę charytatywną, z której dochód pozwolił ufundować paczki świąteczne dla kilkunastu dzieci z niezamożnych rodzin (hojność rodziców w takich sytu-

Nasze konkursy – „Najpiękniejsze kartki świąteczne”

„Najpiękniejsze choinki”

acjach jest nadzwyczajna). Wystarczyło też na przysmaki zawieszono na świerku w ogrodzie przedszkola, czyli **wspaniałą stołówkę dla ptaków i karmę dla bezdomnych psów ze schroniska** w Nowym Dworze Mazowieckim. Dla nich rodzice podarowali też kołdry, koce i poduszki. Kto wie, może podziękują ludzkim głosem w tę szczególną wigilijną noc. Pamiętamy też o chorych dzieciach i dorosłych przebywających w szpitalach. W tym roku prowadzimy akcję zbierania książek dla szpitala w Pułtusku.

Dużym zainteresowaniem dzieci cieszą się **wytwory z siana**. Warsztaty połączone z opowieścią wigilijną prowadzi zaprzyjaźniona mama. Sala zabaw zamienia się wówczas nie do poznania i pięknie pachnie sianem. Radość z wykonywania bałwanka, renifera czy Mikołaja jest tak ogromna, że w pełni rekompensuje trud sprzątania.

Tak, jak w każdym innym miesiącu roku, tak i w grudniu przedszkole odwiedzają aktorzy i prezentują świąteczny spektakl, w tym roku pt. „**Każdy już czym prędzej bieży, by dołączyć do pasterzy**”.

Ulubionym zajęciem przedświątecznym jest **pieczenie pierników**. Angażują się wówczas chętnie mamy i babcie a dzieci mają frajdę z wyrabiania ciasta i wykrawania pierniczków. Następnego dnia lukrują, dekorują i degustują, ale czasami udaje się trochę zachować na Wigilię.

Zdarza się, że jesteśmy proszeni o przygotowanie oprawy artystycznej **Wigilii w danym środowisku**, np. podczas Wigilii na Parku Miejskim, w Starostwie Powiatowym, w Urzędzie Miasta Legionowo, każdego roku podczas Wigilii naszych pracowników.

Szczególnym dniem jest **Wigilia z udziałem rodziców**. Najstarsze przedszkolaki przygotowują Jasełka, młodsze inscenizacje i programy wokalnno-taneczne, rodzice smaczne ciasta, przedszkole owoce, książdz

Spotkania wigilijne

opłatki, kuchnia symbolicznie namiastki tradycyjnych potraw. Jest nastrojowo, miło, życzliwie, wzruszająco. To właśnie tego wieczoru rodzice otrzymują prezenty od dzieci, oczywiście samodzielnie wykonane.

Jasełka wystawiamy także w kościele parafialnym ku wielkiemu zadowoleniu i uznaniu wiernych. Tradycyjnie też oglądają je sąsiedzi zza ściany, czyli „0” szkolne.

Stały kontakt z absolwentami przedszkola sprzyja realizacji wielu projektów, m.in. „Ab-

solwenci – przedszkolakom”, w ramach którego byli wychowankowie uatrakcyjniali uroczystości, imprezy, pikniki, jubileusze przedszkola i święta.

Liczne grudniowe działania, towarzyszący nastrój, wywołane emocje kształtują wrażliwość naszych wychowanków, wzbogacają wiedzę o tradycjach Świąt Bożego Narodzenia i dają nadzieję, że będą kultywowane w ich przyszłych rodzinach. □

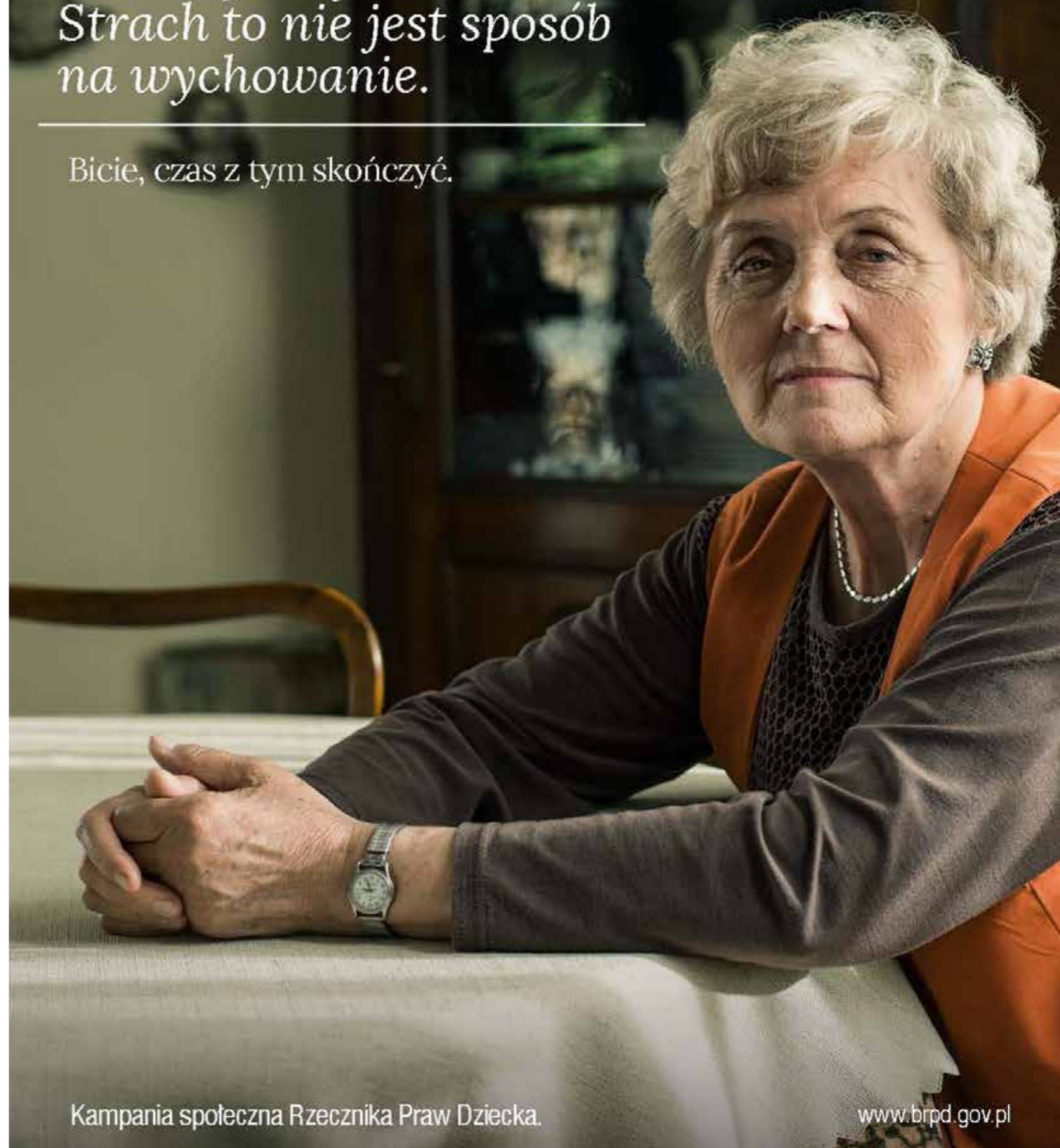
Kiermasz ozdób świątecznych

Paczki dla dzieci z rodzin niezamożnych

Kiedyś to się dzieci biło,
ale to był błąd.
Strach to nie jest sposób
na wychowanie.

Bicie, czas z tym skończyć.

erasmus

KSZTAŁCENIE
I SZKOLENIA
ZAWODOWE

ZMIENIA ŻYCIE,
OTWIERA UMYŚŁY

www.erasmusplus.org.pl